

2. Mikroekonomické faktory působící na zahraniční obchod se zbožím

Konkrétní formování vývozu zboží z ČR a dovozu zboží do tuzemské ekonomiky bylo dáno jak makroekonomickými vlivy diskutovanými v první kapitole, tak i faktory, které se dotýkaly jen konkrétních odvětví ekonomiky, respektive poptávky po individuálních produktech či nabídky individuálních produktů. Při rozboru jednotlivých tříd zboží, které je obchodováno na zahraničním trhu, tak lze dojít k závěru o vlivu stejných faktorů, které se týkaly většiny tříd či velkého množství oddílů, tak i ke skutečnostem, které ovlivňovaly jen jednu třídu zboží, její část či jen jeden oddíl.

Národní pojetí zahraničního obchodu je model, jehož primárním cílem je odhad zahraničně-obchodní výkonnosti české ekonomiky na makroekonomické úrovni. Model proto poskytuje údaje v relativně menším komoditním členění, než jsou původně sbíraná data o pohybu zboží přes hranice (tj. přeshraniční statistika). Vzhledem k tomu, že jsou v této kapitole potřebné i velmi podrobné údaje o jednotlivých komoditách (až do úrovně SITC 5), jsou z důvodu zachování konzistence použity údaje přeshraniční statistiky (s vědomím, že tyto údaje reprezentují fyzický pohyb zboží přes hranice, nikoliv přímo zahraniční obchod). V případě údajů přeshraniční statistiky je tedy třeba mít stále na paměti, že vývoz a dovoz nemusí reprezentovat jen ekonomické činnosti rezidentů, ale i transakce bez účasti rezidentů - například je zahrnut dovoz zboží nerezidenty za účelem uskladnění bez přechodu vlastnictví na rezidenty a následného prodeje jednotkám v zahraničí (tzv. kvazi tranzit).

2.1. Potravin y a živá zvířata

Česká republika byla dlouhodobě potravinově nesoběstačná - tento stav se však nejen nezlepšoval, ale postupně zhoršoval

Po celé časové období od roku 1999 do roku 2012 byl obchod s potravinami a živými zvířaty v deficitu¹. Co je však znepokojující z hlediska potravinové soběstačnosti tuzemské ekonomiky - docházelo k jeho dlouhodobému prohlubování. Nejmělkého deficitu tak dosáhl obchod s potravinami a živými zvířaty v roce 2000 - 17,2 mld. Kč, což odpovídalo 14,2 % tehdejšího celkového deficitu ze zahraničního obchodu se zbožím. Do nejhlubšího deficitu se pak obchod se zbožím obsaženým v této třídě propadl v roce 2010 (36,3 mld. Kč), v letech 2011 a 2012 se pohyboval kolem 30 mld. Kč.

Mezi hlavní vyvážené produkty patřily obiloviny a obilné výrobky

Mezi dlouhodobě hodnotově nejvýznamnější oddíly produktů z třídy potravin a živých zvířat, které ekonomika ČR vyvážela, patřily obiloviny a obilné výrobky. Vývoz těchto obilovin a obilných výrobků byl určován zejména výrobky z obilnin (například pekařské výrobky, těstoviny ale i slad nebo zrní) a pšenicí. Naproti tomu na dovozu převládaly jen výrobky z obilnin. Platilo, že zhruba to, co do ČR v podobě výrobků z obilnin směřovalo, bylo z ČR i vyváženo - na téměř vyrovnané bilanci obchodu s výrobky z obilnin se podílel výraznější dovoz pekařských výrobků než v případě vývozu, kompenzací mu však byl dlouhodobý přebytek z obchodu se sladkem daný jeho výraznější produkcí, než byla tuzemská ekonomika schopna využít k výrobě piva.

Značný význam v určování přebytku z obchodu s obilovinami a obilnými výrobky měl obchod s pšenicí...

Přebytek z obchodu s obilovinami a obilnými výrobky, který na významu získal v roce 2005 (saldo z obilovin a obilných výrobků dosáhlo výraznějších 4,7 mld. Kč), tak byl určován přebytkem ze zahraničního obchodu s pšenicí. Zlom, který k tomuto významnějšímu přebytku vedl, byl pravděpodobně dán do té doby dvěma po sobě jdoucími nejsilnějšími sklizněmi pšenice v tuzemsku (2004 a 2005) ve spojení s otevřením hranic po vstupu ČR do EU.

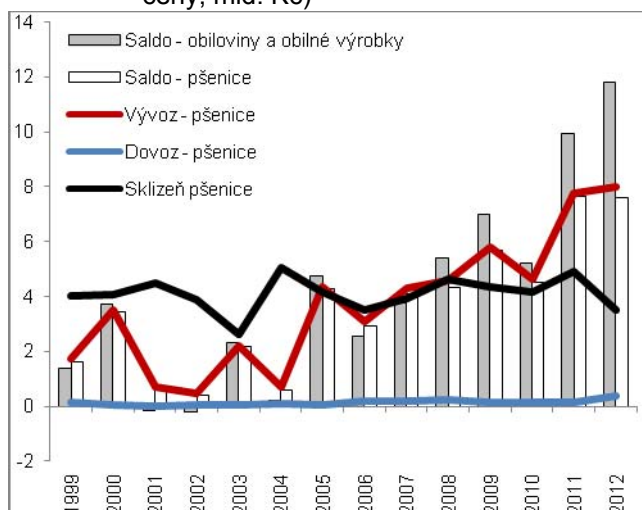
...silně ovlivňovaný měnícími se cenami pšenice na světovém trhu

I přesto je z grafu č. 8 patrné, že výsledek zahraničního obchodu s obilovinami a obilnými výrobky byl domácí sklizní pšenice determinován pouze částečně. Silný vliv na hodnotu přebytku měly kolísavé ceny pšenice na světovém trhu. Například slabá světová úroda v roce 2007 navyšovala ceny pšenice na světovém komoditním trhu. Ta se tak v roce 2008 prodávala v průměru téměř dvakrát draž v porovnání s rokem 2006. Ceny zůstaly vyšší i v roce 2009. To se následně projevilo i ve výsledku tuzemského zahraničního obchodu s obilovinami a obilnými výrobky, který byl v roce 2009 téměř trojnásobný ve srovnání s rokem 2006. Obdobný vliv měly vysoké ceny pšenice na světovém trhu na hodnotu přebytku i v letech 2011 a 2012, kdy překonával rekordní hodnoty.

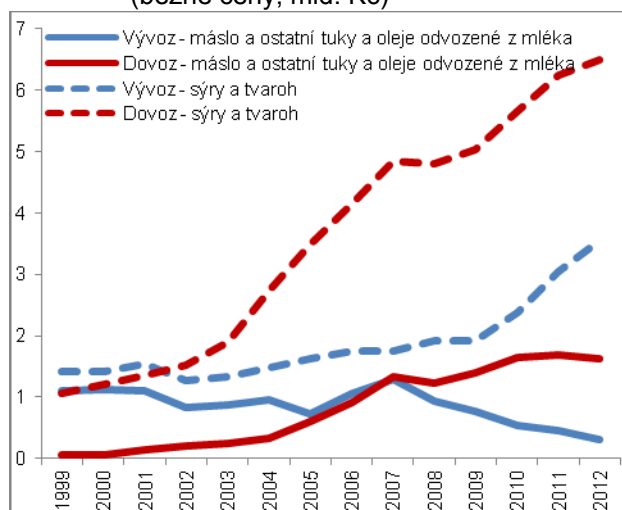
¹ Třída zahrnuje kromě finálních potravin i zboží, ze kterého jsou tyto potraviny produkovány - například obilniny, živá zvířata. Jelikož k produkci živých zvířat jsou užívána krmiva, jsou v této třídě zahrnuta i tato. Třída potravin a živých zvířat tak pokrývá komplexní souhrn zboží sloužící k uspokojení požadavků na potraviny.

Graf č. 8 **Sklizně pšenice (mil. tun) a obchod s obilovinami a obilnými výrobky (běžné ceny, mld. Kč)**

Graf č. 9 **Obchod s máslem a ostatními tuky a oleji respektive se sýrem a tvarohem (běžné ceny, mld. Kč)**

Pramen: ČSÚ

Nepatrně méně hodnotově významnými vyváženými komoditami (v porovnání s obilovinami a obilnými výrobky) byly mléčné výrobky a vejce, ...

...které jako celek vykazovaly obchodní přebytek. Přesto se tuzemská ekonomika stala čistým dovozcem másla, sýrů a tvarohu, ale i vajec, ...

...na celkovém přebytku oddílu mléčných výrobků a vajec se podílel pozitivní výsledek zahraničního obchodu s mlékem a smetanou

Přebytek ze zahraničního obchodu s živými zvířaty byl navýšen v letech 2011-2012

Druhým hodnotově nejvýznamnějším oddílem tuzemského vývozu z třídy potravin a živých zvířat byly mléčné výrobky a vejce - dlouhodobě se na vývozu podílely necelou jednou pětinou, jen o několik desetín pb. níže, než bylo patrné v případě obilovin a obilných výrobků.

Ačkoliv jako celek obchod s mléčnými výrobky a vejci vykazoval přebytky, trendový vývoj struktury tohoto oddílu již příliš příznivý nebyl. Prudký nárůst dovozu másla a ostatních tuků a olejů odvozených z mléka do ČR (zejména z Německa, Polska a Belgie) postupně vytlačoval domácí producenty. Těm pak od roku 2008 začal výrazně propadat i vývoz. Rostoucímu deficitu z mezinárodního obchodu čelili i obchodníci se sýry a tvarohem, zboží bylo do ČR dováženo podobně jako v případě másla a ostatních tuků a olejů odvozených z mléka hlavně z Německa a Polska - tyto země se na celkovém dovozu sýrů a tvarohu v letech 2007-2012 podílely již z téměř tří čtvrtin. Od roku 2005 se tuzemská ekonomika stala i čistým dovozcem vajec.

Postupně naopak docházelo k nárůstu přebytku z obchodu s mlékem a smetanou. Zdá se, že tuzemský průmysl orientující se na výrobu sýrů a tvarohu či másla v důsledku rostoucího dovozu postupně ochaboval. Tuzemská poptávka po surovinách (mléko, smetana) se tak zřejmě snižovala. Pouze částečnou kompenzací pro prvovýrobce byl rostoucí vývoz mléka a smetany do zahraničí – tento trend zřejmě podporovaly i vyšší ceny, za které byli zahraniční obchodníci ochotni výrobky nakupovat. Od vstupu ČR do EU platilo, že mléko a smetana směřovala v každém roce primárně do Německa. Mléko a smetana vyprodukované v ČR tak pravděpodobně putovalo z velké části do Německa ke zpracování, odkud naopak do ČR směřovaly v podobě dovozu finální produkty - máslo, tuky, sýr či tvaroh.

Pozitivní saldo ze zahraničního obchodu vykazovali obchodníci s živými zvířaty - tento oddíl zboží tak stabilně snižoval celkové záporné saldo třídy potravin a živých zvířat. Dlouhodobě se na něm podílel výraznější vývoz hovězího dobytka a drůbeže ve srovnání s dovozem, od roku 2008 byl přebytek mírně redukován vyšším dovozem vepřového ve srovnání s vývozem. Jestliže v tuzemsku dlouhodobě docházelo ke snižování živočišné produkce, značí nárůst čistého vývozu živých zvířat oslabující poptávku tuzemských zpracovatelů masa po zvířatech k porážce a zpracování – k tomuto významně přispívaly rostoucí dovozy masa a masných výrobků ze zahraničí. Naopak, zahraniční poptávka po zvířatech k porážce pravděpodobně narůstala a alespoň částečně tak kompenzovala nižší zájem o zvířata ze strany domácích zpracovatelů – svoji roli zřejmě sehrávaly vyšší ceny, za které byli zahraniční obchodníci ochotni od tuzemských producentů zvířata vykupovat, stejně jako bylo patrné u mléka a

smetany. K poměrně výraznému nárůstu přebytku z obchodu s živými zvířaty došlo v letech 2011 a 2012 - vlivem navýšení přebytku z obchodu s hovězím dobyt看em a drůbeží. Za tyto roky se tak vývoz navýšil o 47 %, dovoz však jen o 38,7 %. Tuzemská ekonomika tak v roce 2012 v obchodě s živými zvířaty vykázala rekordní přebytek ve výši 4,5 mld. Kč.

I přes snížení osevnicí ploch technické cukrovky v letech 2004-2008 tvořil přebytky i obchod s cukrem, výrobky z cukru a medem

Posledním typem výrobků, které dokázaly pozitivně přispívat k saldu zahraničního obchodu se zbožím z třídy potravin a živých zvířat, byl cukr, výrobky z cukru a med - to však platilo až od roku 2001. V průměru za roky 2001-2012 tvořil čistý vývoz rovné dvě miliardy Kč, a to i navzdory snižování osevnicí ploch v letech 2004-2008, z nichž plynula i slabší sklizeň technické cukrovky.

Nejvýraznější podíl na deficitu zahraničního obchodu s potravinami a živými zvířaty měl vysoký dovoz zeleniny a ovoce. Deficit z obchodu se zeleninou a ovocem se dlouhodobě prohluboval, ...

K celkovému deficitu třídy potravin a živých zvířat nejvýrazněji přispívala zelenina a ovoce - hodnota deficitu z obchodu se zeleninou a ovocem se dlouhodobě prohlubovala a v průměru dosahovala dvou třetin deficitu potravin a živých zvířat. Jestliže vývoz zeleniny a ovoce tvořil v průměru 10,5 % celého vývozu potravin a živých zvířat, v případě dovozu mnohem výraznějších 27,9 %. Je to dáno podnebím v ČR, kde není možné pěstovat konkrétní plodiny, popřípadě je to možné jen v letním období či za výrazně vyšších nákladů - hlavním faktorem tedy pravděpodobně byla nedostatečná nákladová konkurenceschopnost tuzemských pěstitelů zeleniny a ovoce.

...na vysokém dovozu se podílely jak země jižní Evropy, tak i například Německo, Polsko či Nizozemsko

Největší hodnota zeleniny a ovoce každoročně pocházela ze Španělska. Silný dovoz vykazovala i Itálie (zejména ovoce). Vysoký dovoz pocházel i z Polska, ale například i z Nizozemska, které se orientuje na intenzivní pěstování zeleniny s širokým využitím techniky a vede k vysoké efektivitě pěstování - z obou zemí do ČR směřovala primárně zelenina. Od roku 2004 se začal navyšovat i dovoz zeleniny a ovoce z Německa, jejichž hodnota byla od roku 2007 po Španělsku druhá nejvýznamnější. Ačkoliv velká část tohoto zboží z Německa primárně nepochází, je po dovozu do této země procleno, a proto je po dovozu do ČR Německo bráno jako země původu.

Silný dovoz masa a masných výrobků - zejména z Německa a Polska - vytlačoval domácí zpracovatele...

Již bylo zmíněno, že docházelo k navyšování hodnoty dovozu masa a masných výrobků do ČR, které následně vytěsňovaly produkty tuzemských zpracovatelů. Hlavní roli v těchto dovozech opět hrálo Německo a Polsko. Jestliže ještě v roce 2003 do České republiky směřovalo z těchto dvou zemí maso a masné výrobky za 0,7 mld. Kč, v roce 2012 hodnota dovozů dosáhla již 12,7 mld. Kč. Od roku 2006 tvořil dovoz masa a masných výrobků z Německa a Polska zhruba polovinu celkové dovezené hodnoty tohoto zboží.

...a podílel se na prohlubujícím se deficitu celé třídy potravin a živých zvířat

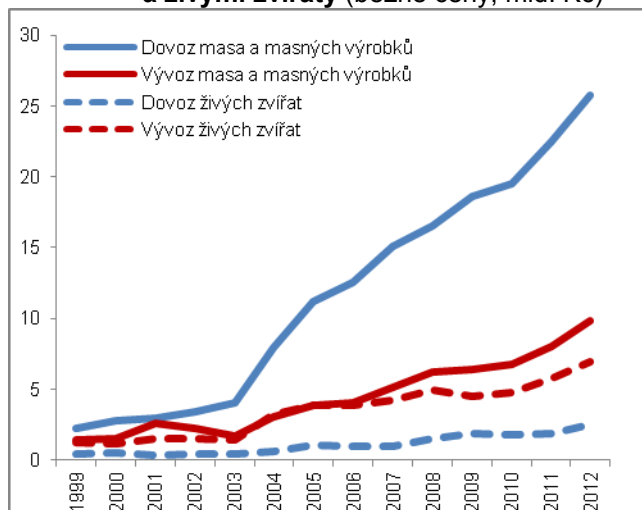
Jestliže ještě v letech 1999-2001 tvořily deficity z obchodu s masem a masnými výrobky v průměru méně než 1 mld. Kč, v každém dalším roce se saldo prohlubovalo - v roce 2005 nabylo 7,3 mld. Kč, v roce 2012 pak již rovných 16 mld. Kč. Negativní saldo ze zahraničního obchodu s masem a masnými výrobky pak bylo společně s deficitem z obchodu se zeleninou a ovocem hlavním faktorem, který se podílel na dlouhodobém prohlubování záporného salda třídy potravin a živých zvířat.

V tuzemské ekonomice docházelo k omezování zpracování primárních surovin a rostla tendence dovážet finální produkty ze zahraničí

Tuzemskému trhu s potravinami a živými zvířaty byla se vstupem do EU v roce 2004 zasazena poměrně silná rána. Z otevření hranic plynul značný nárůst dovozu zpracovaných potravin, čemuž domácí výrobci čelili jen s velkými obtížemi - nejen že na zahraničním trhu svou produkci prosazovali jen ztěžka, často se snižovala i poptávka domácích spotřebitelů po jimi zpracovaném zboží. To následně vedlo ke klesající poptávce zpracovatelů po produkci prvovýrobků (zvířat, mléka, smetany). Přesto bylo možné u těchto primárních surovin pozorovat navyšování hodnoty vývozu do zahraničí - svojí roli zřejmě sehrávaly vyšší ceny, které za zboží zahraniční obchodníci nabízeli. Tyto vývozy tak alespoň částečně kompenzovaly nižší zájem o primární suroviny ze strany domácí ekonomiky. Rostla tak tendence primární suroviny v tuzemsku nezpracovávat, nýbrž je vyvážet. Naopak, finální produkty ke spotřebě byly do ČR stále intenzivněji dováženy.

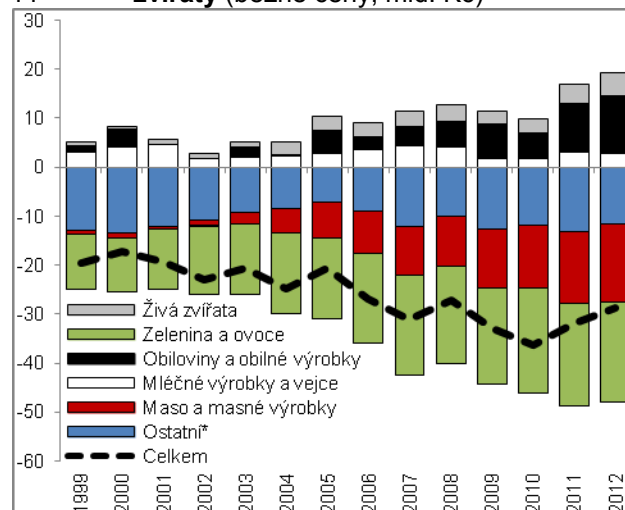

Graf č. 10 Obchod s masem a masnými výrobky a živými zvířaty (běžné ceny, mlrd. Kč)

*Ryby, korýši a měkkýši; Cukr, výrobky z cukru a med; Káva, čaj, kakao, koření; Krmiva pro zvířata; Různé jedlé výrobky a přípravky

Graf č. 11 Saldo obchodu s potravinami a živými zvířaty (běžné ceny, mlrd. Kč)

Pramen: ČSÚ

2.2. Nápoje a tabák

Pravděpodobně oslabující produkce zpracovaných tabákových výrobků v ČR vedla k nižší poptávce po tabáku ke zpracování, ...

...což se naopak projevilo vyšším dovozem zpracovaných produktů

Vyskladňování zpracovaných tabákových výrobků v letech 2007 a 2008 vedlo k výraznému přebytku z obchodu se zpracovanými tabákovými výrobky, ...

..., hodnota přebytku v dalších letech byla udržena - pravděpodobně vlivem navýšování výroby zpracovaných produktů v tuzemsku a jejich vyšším vývozem

Zahraněční obchod ČR s tabákem ke zpracování se pohyboval v deficitu - jelikož se tuzemská ekonomika z důvodu nevhodných klimatických podmínek neorientuje na pěstování tabáku, bylo nutné surovinu k výrobě zpracovaných produktů do ČR výrazněji dovážet. Přesto docházelo až do roku 2008 k dlouhodobému zmenšování deficitu, pravděpodobně klesala tuzemská poptávka po surovině k produkci - z grafu č. 12 je patrné, že produkce tuzemského tabákového průmyslu² se snižovala až do roku 2006, na poměrně nízké úrovni však zůstávala až do roku 2008.

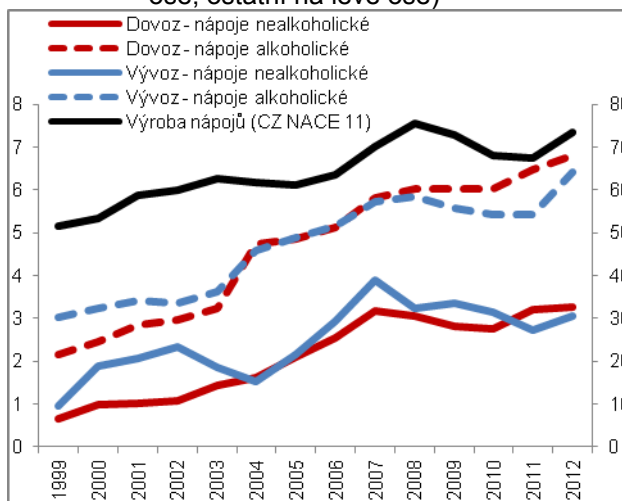
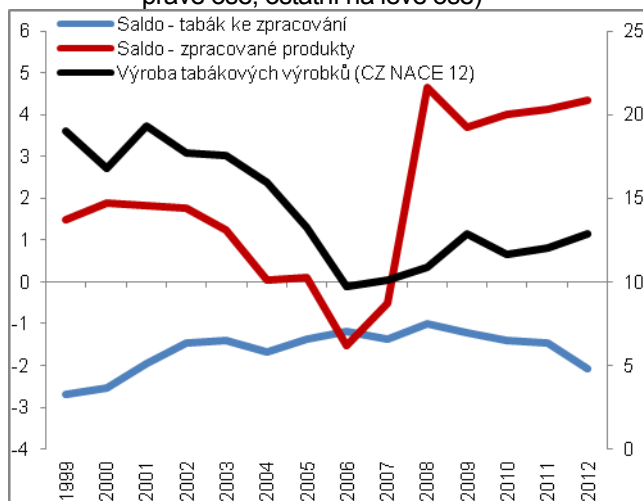
I přestože byl zahraniční obchod s již zpracovanými produkty (cigarety, doutníky atd.) dlouhodobě přebytkový, od roku 2003 byla hodnota přebytku výrazně snižována, aby v letech 2006 a 2007 propadla do deficitu. Lze usuzovat, že oslabující produkce v tuzemsku vedla k rostoucím hodnotám dovozu již zpracovaných produktů k uspokojení tuzemské poptávky. Navýšování dovozu bylo zřejmě urychleno i dlouhodobým zlepšováním celkových příjmů tuzemských spotřebitelů, kteří si mohli dovolit spotřebovávat dražší produkty vyrobené v zahraničí. Na rostoucím dovozu se však velmi pravděpodobně podílel i dovoz za účelem budoucího prodeje v dalších zemích posílený vstupem ČR na volný evropský trh v roce 2004.

Zlomem v obchodě se zpracovanými tabákovými výrobky byly roky 2007 a 2008. V prvním roce dovoz zpracovaných výrobků i nadále rostl (o 1,2 mlrd. Kč), výrazně se však navýšil i vývoz - o do té doby rekordní 2,3 mlrd. Kč. Lze usuzovat, že docházelo k rozprodávání hotových výrobků do zahraničí. Tento trend pak pravděpodobně pokračoval i v roce následujícím - vývoz zpracovaných produktů narostl o srovnatelnou hodnotu jako v roce 2007, dovoz se však propadl na méně než polovinu a saldo z obchodu se zpracovanými produkty tak nejen že nabylo opětovně přebytku, jeho hodnota dosáhla rekordní úrovně za celé období 1999-2012.

Od roku 2009 opětovně začal růst i dovoz tabáku ke zpracování, patrně se tak začala znovu zvyšovat produkce zpracovaných výrobků v tuzemsku - výraznější nárůst produkce tabákového průmyslu byl patrný právě až v roce 2009 (jak je zřejmé z grafu č. 12). Tato skutečnost vedla k tomu, že přebytek z obchodu se zpracovanými produkty zůstal na srovnatelné úrovni s rokem 2008 a růst dovozu byl kompenzován narůstajícími vývozy - již nejen k prodeji dovezených produktů ze zahraničí, v ČR jen uskladněných, ale výrobků, které byly v tuzemsku zpracovány.

² Výroba tabákových výrobků (CZ NACE 12).

Graf č. 12 Výsledek obchodu s tabákovými produkty, produkce tuzemského tabákového průmyslu (běžné ceny, mld. Kč, produkce na pravé ose, ostatní na levé ose)

Pramen: ČSU

Hlavní roli v obchodu s nápoji hrál segment alkoholických nápojů - a to jak na straně dovozu, tak na straně vývozu

V zahraničním obchodě s nápoji platilo, že se přes hranice více obchoduje s alkoholickými nápoji než s nealkoholickými - jak na straně vývozu tak dovozu dosahoval podíl hodnoty alkoholických nápojů kolem dvou třetin. Za touto skutečností pravděpodobně stálo více vlivů. Jedním z nich je fakt, že obchod s alkoholickými nápoji lze považovat za rentabilnější, což následně vede i k výraznějšímu zahraničnímu obchodu s těmito výrobky. Druhým pak pravděpodobně to, že tuzemská poptávka po zahraničních produktech a zahraniční poptávka po tuzemských produktech je silná z toho důvodu, že se jedná o originální produkty, často téměř nenahraditelné alternativami.

U nealkoholických nápojů docházelo k postupnému snižování přebytků, v letech 2011 a 2012 zaznamenal obchod s těmito výrobky dokonce záporný výsledek, ...

V segmentu nealkoholických nápojů byla česká ekonomika dlouhodobě čistým vývozcem, přesto v důsledku poměrně malého trhu vykazoval zahraniční obchod v letech 1999-2003 přebytek v průměru jen 0,8 mld. Kč, v dalších letech (2004-2010) byl snížen na méně než polovinu. Tento trend však nebyl zastaven ani v dalších letech - snižování vývozu nealkoholických nápojů již od roku 2008 ve spojení se stagnací dovozu vedlo v letech 2011 a 2012 až k propadu do deficitu.

...obchod s alkoholickými nápoji se do výraznějšího deficitu propadl již o tři roky dříve

Obdobný vývoj zaznamenal i obchod s alkoholickými nápoji. Jestliže ještě v letech 1999-2003 přinášel obchod s těmito nápoji tuzemské ekonomice přebytky (vždy však jen do 1 mld. Kč), v letech 2004-2007 byla hodnota dovozu a vývozu téměř totožná a saldo se pohybovalo kolem nuly. Nůžky se začaly rozvířat v roce 2008, kdy se zahraniční obchod s alkoholickými nápoji začal propadat do deficitu.

V této změně - jak u nealkoholických, tak alkoholických nápojů - pravděpodobně hrály hlavní roli spotřebitelské preference

Pro oba nápojové segmenty platilo, že vstup do Evropské unie nepříznivě ovlivnil saldo z obchodování. Lze usuzovat, že se na tomto vývoji podílely spotřebitelské preference, které vedly k vyšší poptávce po zahraničních produktech. Z grafu č. 13 plyne, že produkce tuzemského nápojového průmyslu³ dlouhodobě rostla a vstup do EU na výkonnost tohoto odvětví výraznější negativní vliv neměl.

³ Výroba nápojů (CZ NACE 11).

2.3. Nepoživatelné suroviny

Až do roku 2005 byl vývoz nepoživatelných surovin určován zejména dřevem, od roku 2006 pak rudami kovů (včetně kovového odpadu), ...

Až do roku 2005 bylo hodnotově nejvýznamnějším vyváženým materiálem ČR z třídy nepoživatelných surovin dřevo⁴. Jeho podíl na všech těchto vyvezených surovinách se však postupně snižoval z významných 41,7 % v roce 1999 na 30,3 % v roce 2005 a 22 % v roce 2012 - tento vývoj byl dán pomalejším růstem vývozu dřeva v porovnání s hodnotou všech vyvážených surovin. Již v roce 2006 se tak staly hodnotově nejvýznamnější vývozní surovinou rudy kovů (včetně kovového odpadu), jejíž podíl až do roku 2012 ani jednou neklesl pod třetinu všech vyvážených nepoživatelných surovin.

...přesto dovoz rud kovů dlouhodobě převyšoval jejich vývoz

Přesto tuzemská ekonomika v těchto rudách kovů dlouho vykazovala deficit. To platilo i v roce 2006, kdy se toto zboží stalo hodnotově nejvýznamnější vyváženou surovinou ČR. Důvodem byla odlišná struktura dovozu a vývozu. Z rud kovů do ČR směřovala zejména železná ruda - ke zpracování v hutnickém průmyslu⁵. Na vývozní straně figurovaly z drtivé většiny kovové odpady (železa a dalších kovů). Celková hodnota vývozu rud kovů však dlouho nedokázala pokrýt jejich dovoz plynoucí z potřeby hutnického průmyslu.

K výraznému zlepšení výsledku zahraničního obchodu s rudami kovů došlo vlivem růstu vývozu kovových odpadů v letech 2006 a 2007, ...

K postupnému snižování deficitu ze zahraničního obchodu s rudami kovů docházelo v letech 2006 a 2007 (přebytek však obchod dokázal vykázat jen v roce 2007). Důvodem bylo nedostatečné zpracování kovových odpadů (vyprodukovaných v období konjunktury) v tuzemsku a vyšší orientace na vývoz těchto odpadů.

...k trvalému posunu z deficitu do přebytku však došlo až vlivem výrazného snížení poptávky po železné rudě ze strany hutnického průmyslu v roce 2009

Od roku 2009 dále již ze zahraničního obchodu s rudami kovů plynuly přebytky. Tento zlom byl ovlivněn snížením dovozu železné rudy o více než polovinu ve srovnání s rokem 2008 - propad v dovozu železné rudy inicioval jak vysoký dovoz v roce 2008 (a tedy pravděpodobně vysoké skladové zásoby), tak problémy tuzemského hutnického průmyslu, jehož produkce se v roce 2009 snížila o 41,5 %, tedy až na úroveň roku 2003. Oživení hutnictví v dalších letech bylo pouze mírné, v letech 2010-2012 tvořila produkce tohoto odvětví v průměru jen necelé čtyři pětiny hodnoty roku 2008 a dovoz rud kovů tak za vývozem zaostával až do roku 2012.

Zato obchod se dřevem se i přes snižující podíl vývozu této suroviny na všech nepoživatelných surovinách pohyboval v přebytku neustále

I přes zmíněný klesající podíl vývozu dřeva na celkovém vývozu nepoživatelných surovin dosahoval zahraniční obchod s tímto materiálem na rozdíl od rud kovů neustálých přebytků. Tuzemská ekonomika byla v produkci dřeva nejen soběstačná, ale dokázala generovat přebytky v průměrné hodnotě téměř 10 mld. Kč, kterými mohlo být bez problému kryto dlouhodobé záporné obchodní saldo ze zahraničního obchodu s rudnými kovy.

Rostoucí výkonnost odvětví „Výroba pryžových a plastových výrobků“ vedla k deficitu zahraničního obchodu se surovým kaučukem, ...

Na straně dovozu patřily mezi hodnotově nejvýznamnější produkty kromě již zmíněných rud kovů textilní vlákna a surový kaučuk. V důsledku nižších hodnot vývozu dosahovalo saldo obchodu s těmito produkty v každém roce deficitu. U kaučuku to bylo dáno zejména slabou tuzemskou produkcí této suroviny a tedy i nízkou nabídkou v kontrastu s vysokou poptávkou po kaučuku ke zpracování v rostoucím odvětví „Výroba pryžových a plastových výrobků“ (CZ NACE 22) - ovlivněnou mimo jiné výrazně rostoucí poptávkou po pneumatikách ze strany automobilového průmyslu. Kaučuk tak bylo do ČR nutné ve větší míře dovážet. Na dovozu v případě přírodního kaučuku participovaly zejména Malajsie, Thajsko, Indonésie či Pobřeží slonoviny. Syntetický kaučuk do ČR směřoval dlouhodobě z Německa, od roku 2010 se významně navýšil dovoz syntetického kaučuku z Ruska - od tohoto roku tvořil dovoz syntetického kaučuku z Ruska více než třetinu celkového dovozu této suroviny.

...v deficitu se dlouhodobě pohyboval i obchod s textilními vlákny

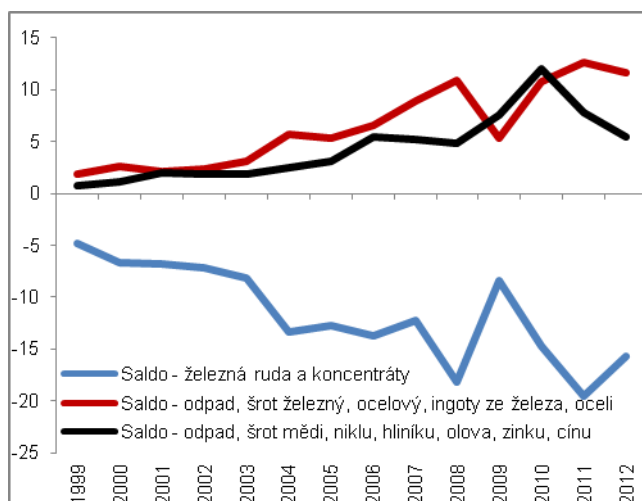
Vyšší poptávka po textilních vláknech (např. bavlna, syntetická či přírodní vlákna atd.) ke zpracování v ČR, než byla schopna uspokojit domácí nabídka, vedla k deficitu obchodu i s tímto materiálem. Na rozdíl od kaučuku však postupně docházelo k dlouhodobému snižování záporného obchodního salda, k čemuž

⁴ Včetně málo významného korku.

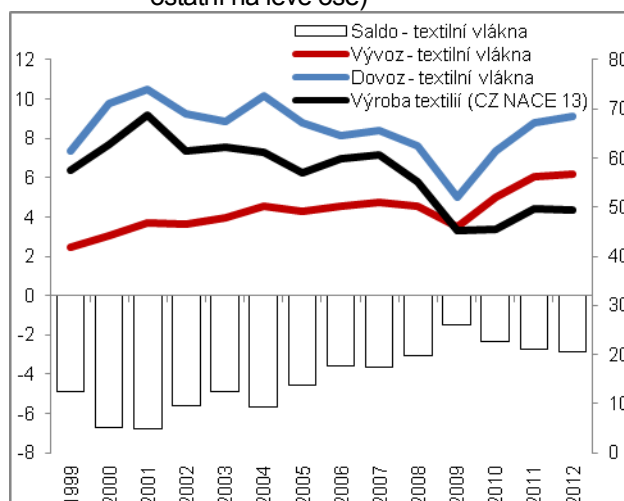
⁵ Výroba základních kovů; hutní zpracování kovů; slévárnictví (CZ NACE 24).

přispívala i oslabující produkce tuzemského textilního průmyslu⁶ (jak je patrné z grafu č. 15) a z ní plynoucí nižší poptávka po surovinách ke zpracování. Klesající produkci textilního průmyslu nezabránila ani dlouhodobě se navyšující poptávka po „průmyslových textilních vláknech“ ze strany automobilového průmyslu či stavebnictví (do roku 2008). Mírné zlepšení ve výkonnosti tuzemského textilního průmyslu se i přesto zdá být patrné v letech 2010-2012, za které se produkce zvýšila o téměř desetinu. Zlepšená výkonnost se pak projevila i v opětovném zvyšování deficitu z obchodu s příslušnou surovinou, tedy s textilními vlákny.

Graf č. 14 Výsledek obchodu s železnou rudou a kovovými odpady (běžné ceny, mld. Kč)

Graf č. 15 Obchod s textilními vlákny, produkce tuzemského textilního průmyslu (běžné ceny, mld. Kč, produkce na pravé ose, ostatní na levé ose)

Pramen: ČSÚ

Obchod s nepoživatelnými surovinami jako celku dosáhl pozitivního salda až v roce 2007 - vlivem navýšení vývozu kovových odpadů...

Celkově tak zahraniční obchod se všemi nepoživatelnými surovinami dlouhodobě vykazoval deficit (2001-2006), pozitivního salda ve výši 6,5 mld. Kč dosáhl až v roce 2007, v přebytku pak přetrvával až do roku 2012. Na této změně výrazně participovalo pokračující zvyšování vývozu rud kovů (z drtivé většiny kovových odpadů), který byl v roce 2007 o tři čtvrtiny vyšší než v roce 2005.

...a výrazné poptávky po semenech řepky k výrobě bionafty

Ke změně výsledku zahraničního obchodu s nepoživatelnými surovinami z deficitu do přebytku v roce 2007 přispěl i značný růst čistého vývozu olejnatých semen a plodů, konkrétně semen řepky. Výraznější poptávka po řepce daná jejím zpracováním a přimícháváním do bionafty zvýšila cenu řepky na světovém trhu, na což reagovali i tuzemští pěstitelé. V roce 2007 tak došlo k navýšení sklizně řepky o 17,2 % (v tunách) proti předchozímu roku, velká část produkce skončila v zahraničí - čistý vývoz semen řepky dosáhl v tomto roce do té doby rekordní hodnoty ve výši 3,2 mld. Kč (daný kombinací výrazné sklizně a vysokých cen řepky na světovém trhu).

Vyšší přebytek z obchodu nepoživatelnými surovinami v roce 2009 a 2010 vlivem slabších dovozů železné rudy a vyšších vývozu kovových odpadů, ...

Vysoké pozitivní saldo z obchodu s nepoživatelnými surovinami v roce 2009 (12,7 mld. Kč) lze připisovat již zmíněné výrazně omezené produkci hutnictví a tedy slabší poptávce po dovozu železné rudy k dalšímu zpracování. Vysoké saldo z roku 2010 (11,3 mld. Kč) mělo svůj důvod hlavně v dalším navýšení vývozu kovových odpadů.

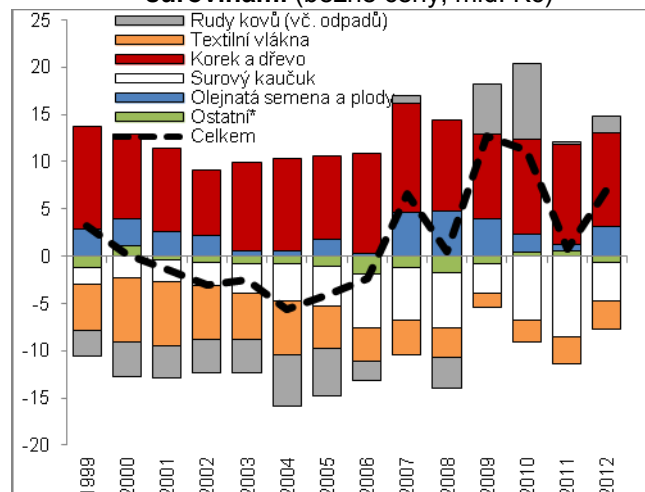
...v roce 2012 pravděpodobně vlivem rozprodávání zásob surového kaučuku do zahraničí

Naopak přebytek ve výši 7,1 mld. Kč v roce 2012 byl způsoben zejména omezením dovozu surového kaučuku ve spojení s růstem jeho vývozu. Pravděpodobně vysoké zásoby surového kaučuku v očekávání vyšší poptávky nenašly uplatnění a docházelo k jejich postupnému rozprodávání do zahraničí v letech 2011 a 2012 (i v důsledku zpomalování růstu produkce automobilového průmyslu). Jestliže ještě v roce 2011 rostl kromě vývozu kaučuku i dovoz, v roce 2012 již dovoz klesl a vedl k výraznému zlepšení negativního salda obchodu se surovým kaučukem - to je velmi dobře patrné z grafu č. 17.

⁶ Výroba textilií (CZ NACE 13).

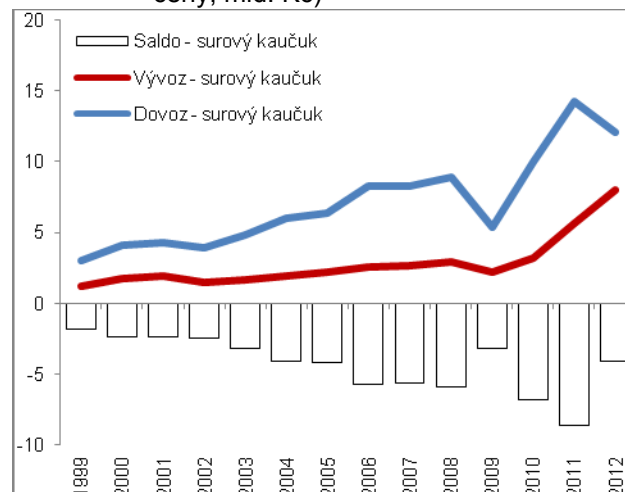
Graf č. 16 Saldo obchodu s nepoživatelnými surovinami (běžné ceny, mld. Kč)

*Usně, kůže a kožešiny, surové; Vlákna a sběrový papír; Surová hnojiva a surové nerosty (mimo uhlí, rupy); Suroviny živočišného a rostlinného původu

Pramen: ČSÚ

Graf č. 17 Obchod se surovým kaučukem (běžné ceny, mld. Kč)

2.4. Minerální paliva a maziva

Nízké zásoby ropy a zemního plynu v ČR vedly k výraznému deficitu obchodu s minerálními palivy a mazivy, od roku 2005 nejhlubšímu ze všech tříd SITC

Hlavní roli v prohlubování deficitu hrála ropa a ropné výrobky - hodnota jejího dovozu za celých 14 let vzrostla na čtyřnásobek...

...a to zejména v důsledku růstu cen ropy na světovém komoditním trhu

Nárůst vývozu ropy a ropných výrobků v letech 2010-2012 byl iniciován oslabenou poptávkou ze strany průmyslu a stavebnictví

Dovoz topného plynu společně s dovozem ropy a ropných výrobků tvořil v průměru devadesát procent hodnoty dovozu všech minerálních paliv a maziv

Deficit zahraničního obchodu s minerálními palivy a mazivy plynul ze skutečnosti, že Česká republika téměř nedisponuje ložisky s ropou či zemním plynem a musí tyto suroviny dovážet. Jestliže celkový deficit z obchodu s minerálními palivy a mazivy v roce 1999 dosahoval záporných 38,8 mld. Kč, v roce 2012 byl již téměř pětkrát hlubší. Od roku 2005 bylo saldo minerálních paliv a maziv každoročně nejhlubší ze všech tříd SITC, na čemž participoval zejména silný dovoz ropy a ropných výrobků.

Přitom dovoz ropy a ropných produktů v tunách se příliš nezměnil. Jestliže v roce 2002 bylo do ČR dovezeno 9,3 mil. tun ropy a ropných produktů, v roce 2012 to bylo 10 mil tun⁷. Když je však srovnán dovoz ropy a ropných výrobků v hodnotě (v Kč), vzrostl dovoz ze 41,5 mld. Kč v roce 1999 přes 58,7 mld. Kč v roce 2002 (+41,4 %) až na 165,7 mld. Kč v roce 2012. Navýšení hodnoty dovezené ropy a ropných výrobků mezi roky 2002 a 2012 odpovídalo 182,1 %, v tunách však dovoz narostl jen o 7,9 %. Hlavní roli v určování hodnoty dovozu tedy sehrávala cena.

Ceny ropy jsou kótovány v amerických dolarech - koruna však proti dolaru mezi roky 2002 a 2012 posílila o 40,2 %, kurzový vliv tedy hodnotu dovážené ropy a ropných výrobků srážel. Na druhou stranu poměrně bouřlivým vývojem procházela cena ropy na světovém trhu v amerických dolarech. Jestliže v roce 2002 stál barel ropy Brent 25 dolarů, v roce 2012 již 111,6 dolarů - cena byla tedy více než čtyřnásobná. Na prohlubujícím se deficitu ze zahraničního obchodu s ropou a ropnými výrobky tedy nemělo vliv dovážené množství či kurzové změny, ale růst ceny ropy na světovém trhu.

Ačkoliv se za poslední tři roky (2010-2012) navýšil dovoz ropy a ropných výrobků o 72,8 %, saldo se prohloubilo jen o 59,2 %. To bylo dáno růstem vývozu ropy a ropných výrobků z ČR, který se za tyto roky navýšil o 155,8 % - pravděpodobně tak docházelo k dalšímu přeprodávání ropných výrobků do zahraničí - nejvýrazněji se na zvyšování vývozu podílely zpracované ropné oleje (například benzin, nafta) a asfalt. Na růstu vývozu se pravděpodobně podílela oslabená tuzemská poptávka - v případě ropných olejů v průmyslu, v případě asfaltu ve stavebnictví (hlavně v důsledku omezených státních zakázek).

Druhou zásadní surovinou, kterou musela tuzemská ekonomika získávat na zahraničním trhu, byl topný plyn (zejména zemní). Stejně jako v případě ropy a ropných výrobků docházelo i v případě topného plynu k dlouhodobému navýšování hodnoty dovozu, v každém roce však jeho dovoz dosahoval nižší hodnoty než dovoz ropy a ropných výrobků. Společně s ropou a ropnými výrobky tvořil dovoz topného plynu do ČR zhruba devět desetin celkového dovozu třídy

⁷ Vychází z publikace ČSÚ „Ropa, ropné produkty a zemní plyn“, data dostupná až od roku 2002.

minerálních paliv a maziv. Z dlouhodobého hlediska se přesto jejich společný podíl snížil z 94,3 % v roce 1999 na 87 % v roce 2012.

Hlavním dovozcem ropy a ropných výrobků a topného plynu do ČR bylo Rusko

Hlavním dovozcem ropy a ropných výrobků do ČR bylo Rusko (na dovozu se tato země podílela stabilně ze dvou pětín), na významu získával i Ázerbájdžán (za roky 2010-2012 se podíl dovozu pohyboval již kolem jedné pětiny). Zhruba jedna desetina dovozu ropy a ropných výrobků do ČR pocházela z německých zásobníků, k deseti procentům se v roce 2012 blížila i hodnota dovozu ze Slovenska (význam Slovenska na dovozu se od roku 2003 snižoval). Na dovozu topného plynu do ČR dominovalo Rusko, a to i přesto, že se jeho podíl od roku 2008 snižoval (z 88 % v roce 2007 na 55 % v roce 2012). Svoji pozici si tak upevňoval dovoz topného plynu zejména z Norska a Německa.

Pozitivní čistý vývoz uhlí, koksu a briket a elektřiny kompenzoval deficit z obchodu s ropou a ropnými výrobky a topným plynem pouze minimálně

Zbývající podíl na straně dovozu z třídy minerálních paliv a maziv tvořilo uhlí, koks a brikety; elektřina. U těchto produktů však nad dovozem převážil vývoz. Jestliže bylo nutné do ČR dovážet ropu a ropné výrobky a topný plyn, alespoň částečnou kompenzací celkového negativního salda z mezinárodního obchodu s minerálními palivy a mazivy byl po celou dobu pozitivní čistý vývoz uhlí, koksu, briket, ale i elektřiny. I přesto přebytek z obchodu s těmito palivy jen zřídka dokázal vykompenzovat alespoň čtvrtinu deficitu z obchodu s ropou a ropnými výrobky a topným plynem.

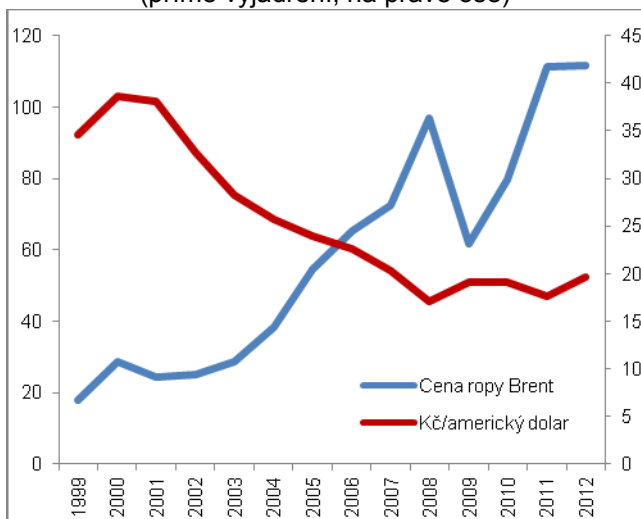
Nejsilnějším rokem z pohledu obchodního salda z uhlí, koksu a briket byl rok 2008, ...

Silný tuzemský těžební průmysl orientující se zejména na uhlí byl schopen pokrýt nejen tuzemskou poptávku, ale zároveň vyvážet přebytek do zahraničí. Nejsilnějším rokem z pohledu salda uhlí, koksu a briket byl rok 2008, kdy bylo vyvezeno do té doby rekordních 27,7 mld. Kč, dovezeno jen 10 mld. Kč. Tento rekordní rok tak korespondoval s hodnotou produkce odvětví „Těžby a úpravy černého a hnědého uhlí“ (CZ NACE 05) v ČR, jež rostla již třetím rokem dvojcifernými tempy a vyprodukovaná hodnota v roce 2008 dosáhla nejvyšší úrovně v celém období. Obchodní přebytek dosáhl rekordní hodnoty i přes to, že v roce 2008 rostla produkce i v tuzemské energetice (CZ NACE 35) a hutnictví, hlavních průmyslových poptávajících.

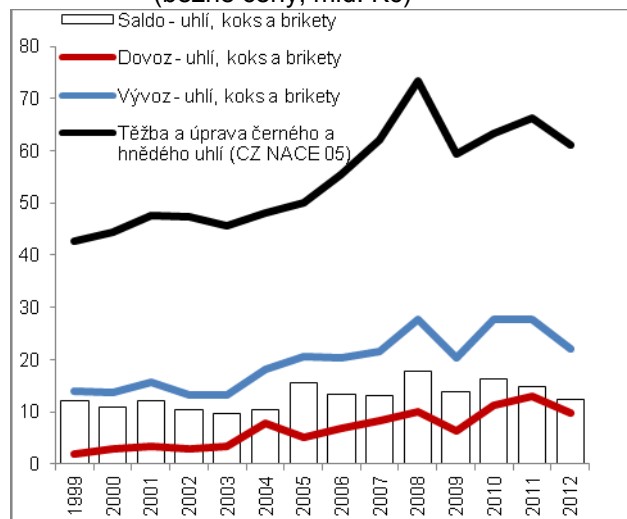
...v dalších letech dosahovalo výrazně nižších hodnot. Propad vývozu uhlí, koksu a briket v roce 2009 a nevýrazný vývoj v letech následujících značně snížil produkci odvětví „Těžby a úpravy černého a hnědého uhlí“

Výrazný útlum v produkci v zahraničí srazil potřebu uhlí (zejména černého) a dalších produktů pro zpracování v roce následujícím. Vývoz uhlí, koksu a briket se tak v roce 2009 propadl o 7,4 mld. Kč, dovoz o 3,5 mld. Kč. Mírné oživení vývozu v letech 2010 a 2011 bylo pouze dočasné, jelikož vývoz v roce 2012 klesl o dalších 5,7 mld. Kč a čistý vývoz se propadl na pouhých 12,4 mld. Kč, nejnižší hodnoty za posledních 8 let. K tomuto vývoji přispěly i klesající ceny uhlí na světovém trhu. Slabší vývoz se pak odrážel i ve výkonnosti tuzemského odvětví „Těžby a úpravy černého a hnědého uhlí“, které v průměru za roky 2009-2012 tvořilo jen 85,2 % produkce roku 2008.

Graf č. 18 **Cena ropy Brent** (v amerických dolarech za barel na levé ose) **a kurz Kč/dolar** (přímé vyjádření, na pravé ose)

Graf č. 19 **Obchod s uhlím, koksem a briketami, produkce těžebního průmyslu uhlí** (běžné ceny, mld. Kč)

Pramen: U.S. Energy Information Administration, ČNB, ČSU

Navýšení výrobní kapacity elektrické energie v roce 2003 - dané spuštěním druhého bloku jaderné elektrárny Temelín - napomohlo výraznému růstu hodnoty přebytku z obchodu s elektřinou

Zahraněční obchod s elektřinou vzkvétal zejména v silných letech 2004-2007, kdy v každém roce dokázal vytvořit přebytek vyšší než 13 mld. Kč, v roce 2007 pak rekordních 16,3 mld. Kč. Na schopnosti tuzemské ekonomiky vytvářet relativně vysoké přebytky elektřiny a ty vyvážet do zahraničí se podílelo uvedení do provozu druhého bloku jaderné elektrárny Temelín v roce 2003. I přes výraznou elektrickou soběstačnost české ekonomiky je třeba zmínit, že ani hodnota dovozu nebyla dlouhodobě zanedbatelná, jelikož tvořila v průměru téměř polovinu vývozu.

Hlavními zahraničními odběrateli elektřiny bylo Německo a Slovensko

Jestliže ještě v roce 2004 směřoval tuzemský vývoz elektřiny jen do 7 zemí, v roce 2007 již do 9 zemí a v roce 2012 celkem do 17 zemí. Hlavními cílovými destinacemi byly z hlediska hodnoty Německo a Slovensko. Za roky 2004-2008 tvořil podíl vyvezené elektřiny do těchto zemí v průměru devět desetin celkového vývozu, za roky 2009-2012 se však vlivem růstu počtu cílových zemí snížil na zhruba tři čtvrtiny.

Kolísavým a na první pohled zvláštním vývojem procházel vývoz elektřiny v letech 2008 a 2009 - v období vysokých cen hodnota vývozu klesla, v období nízkých cen vzrostla, ...

Kolísavým a poměrně zajímavým vývojem z hlediska celkové obchodované hodnoty procházel vývoz elektřiny po roce 2007. V polovině roku 2008 došlo na světovém trhu s elektřinou k propadu ceny ze 142 dolarů za MWh, pokles se zastavil až v roce 2009 na pouhých 51 dolarech. Důvodem bylo negativní očekávání o vývoji produkce ve světě, což vedlo i k očekávání slabší poptávky po elektřině. Zahraněční obchod s elektřinou se však na první pohled vyvíjel zvláštně - v roce 2008, době vysokých cen elektřiny, vývoz klesl o 15,2 %; v roce 2009, období nízkých cen elektřiny, vzrostl o polovinu.

... lze však uvažovat, že vývozci si ceny elektřiny smlouvají dopředu, ...

Lze však uvažovat, že vývozci mají ceny elektřiny dohodnuté dopředu a tedy zafixované. Pravděpodobně tak byla elektřina v roce 2008 vyvážena za stále nízké ceny předchozího roku (2007) a hodnota vývozu klesla v důsledku již oslabené ekonomické aktivity. To dosvědčuje i vývoz elektřiny v TWh v roce 2008, který byl o 14,5 % nižší než v silném roce 2007. Naopak v roce 2009 byla elektřina pravděpodobně vyvážena za vysoké ceny roku 2008 a hodnota ve srovnání s předchozím rokem vzrostla - všimněme si z grafu č. 20, že reálný vývoz v TWh v roce 2009 vzrostl jen mírně.

... přičemž tuto skutečnost potvrzoval i vývoj hodnoty vývozu v letech 2010-2012

Tezi o fixaci cen podporuje i vývoj hodnoty vývozu v následujících letech. V roce 2010 hodnota vývozu klesla o pětinu (reálný vývoz však opět mírně vzrostl), což by korespondovalo se situací, kdy vývozci prodávali elektřinu za opětovně nízké ceny roku 2009. V roce 2010 se ceny na světovém trhu příliš neměnily a nárůst hodnoty vývozu v roce 2011 tak byl pravděpodobně určován zejména reálným navýšením vývozu o pětinu. V roce 2011 se ceny elektřiny na světovém trhu opět navyšovaly, na což reagovala hodnota vývozu v roce 2012 - růstem o 17,8 %.

Růst hodnoty vyvážené elektřiny v roce 2012 (ovlivněný i vyšší zahraniční poptávkou v důsledku odstavení jaderných elektráren a tedy vyššími cenami elektřiny)...

V roce 2012 došlo k opačnému vývoji hodnoty vývozu a dovozu. Vývoz elektřiny narostl o zmíněných 17,8 %, zatímco dovoz se snížil o 10,2 %. Tuto relaci lze připisovat dvěma faktům. Katastrofa v jaderné elektrárně Fukušima vedla k obavám o bezpečnost výroby elektřiny v jaderných elektrárnách a odstavení některých jaderných elektráren v Evropě (zejména Německu) v roce 2011. To vedlo k vyšší poptávce po elektřině příslušných zemí a dále navyšovalo ceny této komodity. I přesto, že reálné ČR v roce 2012 nenavýšila vývoz elektřiny (ve srovnání s rokem 2011 klesl o 11,9 %), v hodnotě se vývoz navýšil poměrně významně.

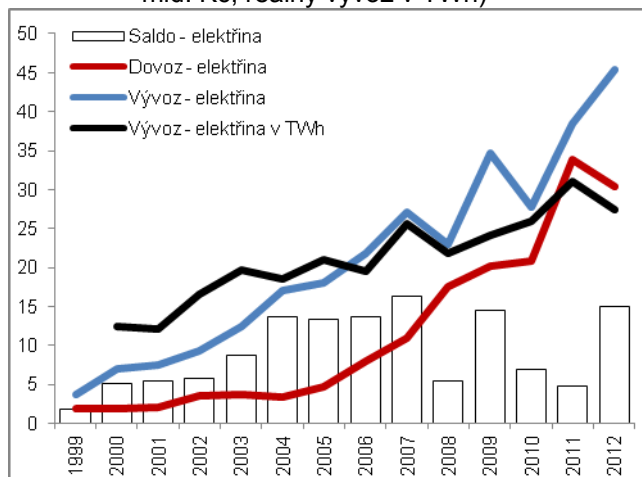
... ve spojení se snížením hodnoty dovozu (díky růstu produkce elektřiny ze solárních panelů v ČR) vedl k druhému nejvyššímu přebytku z obchodu s elektřinou...

Naopak na oslabení hodnoty dovozu v roce 2012 pravděpodobně působily zejména domácí faktory, hlavně pak již vysoký objem produkce elektřiny z legislativně zvýhodněných solárních panelů, které byly v širokém měřítku instalovány v letech 2009-2011. Souhra vnějších a domácích faktorů tak v roce 2012 vedla k přebytku ze zahraničního obchodu s elektřinou (15,1 mld. Kč), který byl s výjimkou rekordního roku 2007 historicky nejvyšší.

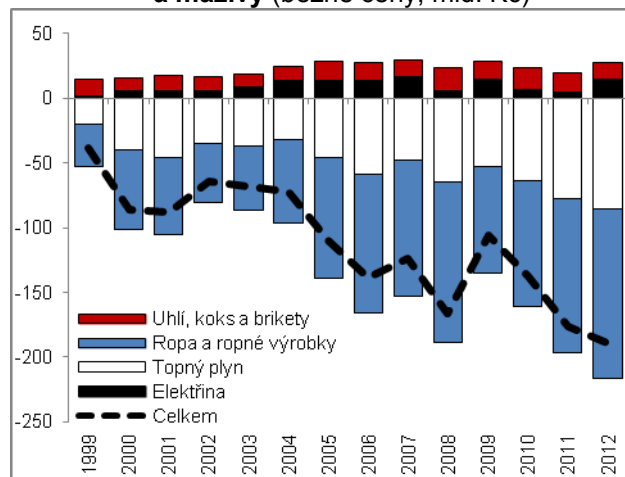
... a to zejména vlivem výrazného zlepšení bilance s Německem

Celkové saldo z obchodu s elektřinou se v roce 2012 zlepšilo o 10,3 mld. Kč, hlavní roli v tomto pozitivním vývoji sehrál již zmíněný obchod s Německem, jehož výsledek se zlepšil o 8,3 mld. Kč (ze záporných 1,1 mld. Kč v roce 2011 na kladných 7,2 mld. Kč v roce 2012). Hodnota vývozu elektřiny do Německa se vlivem vyšší poptávky v důsledku nižší výroby elektřiny zvýšila o 57,8 % (hodnotově o 6,5 mld. Kč), hodnota dovozu z této země o 15 % klesla (hodnotově o 1,9 mld. Kč) - jak vlivem nižší výroby elektřiny v Německu, tak v důsledku silnější výroby elektřiny ze solárních panelů v ČR.

Graf č. 20 **Obchod s elektřinou** (běžné ceny, mld. Kč, reálný vývoz v TWh)

Graf č. 21 **Saldo obchodu s minerálními palivy a mazivy** (běžné ceny, mld. Kč)

Pramen: ČSÚ, ERU

2.5. Živočišné a rostlinné oleje

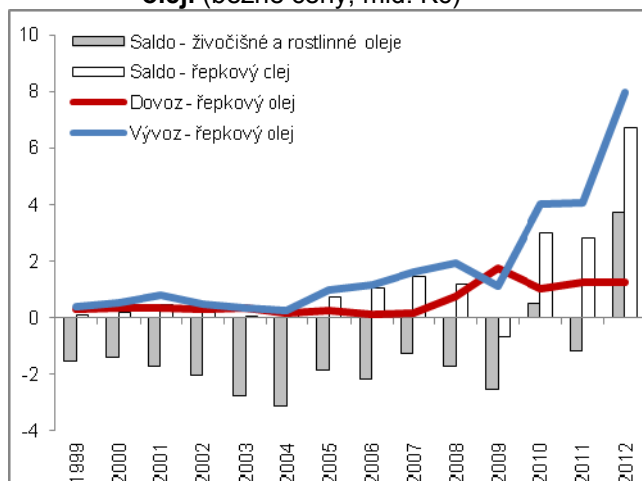
Obchod s hodnotově téměř nevýznamnými živočišnými a rostlinnými oleji často vytvářel deficity, které přesahovaly 1 mld. Kč

Obchod s živočišnými a rostlinnými oleji patřil dlouhodobě k málo hodnotově významným, a to jak na straně vývozu, tak na straně dovozu. Jejich vývoz dosáhl maximálního podílu na celkovém vyvezeném zboží v roce 2012 - 0,3 %, dovoz stejného podílu v letech 1999, 2003 a 2009. Přesto s výjimkou roku 2010 a 2012 vykazovalo saldo z obchodu s oleji deficit, vždy vyšší než 1 mld. Kč.

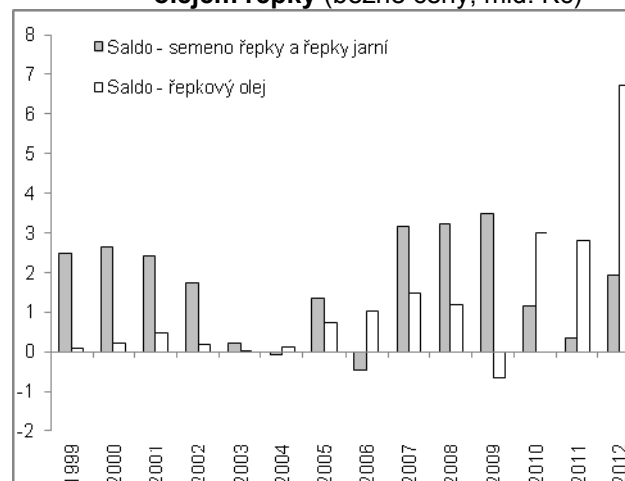
Hlavní roli ve výjimečných přebytcích plynoucích z obchodu s živočišnými a rostlinnými oleji hrálo výrazné navýšování vývozu řepkového oleje

Na přebytcích v letech 2010 a 2012 měl nejvýraznější zásluhu obchod s řepkovým olejem, konkrétně velmi vysoký nárůst vývozu za roky 2010-2012. I když po celou dobu od roku 1999 do roku 2012 platilo, že řepkový olej tvořil významnou část vývozu živočišných a rostlinných olejů tuzemské ekonomiky, ke značnému navýšení vývozu řepkového oleje došlo právě v roce 2010 (ze 1,1 mld. Kč na 4 mld. Kč) a následně v roce 2012 (ze 4,1 mld. Kč na 8 mld. Kč). Od roku 2010 tak řepkový olej tvořil téměř devět desetin vývozu všech živočišných a rostlinných olejů.

Graf č. 22 **Obchod s živočišnými a rostlinnými oleji** (běžné ceny, mld. Kč)

Graf č. 23 **Saldo obchodu se semenem řepky a olejem řepky** (běžné ceny, mld. Kč)

Pramen: ČSÚ

Jestliže byla do roku 2009 řepka vyvážena zejména v surovém stavu, od roku 2010 dále převážil vývoz již zpracované řepky

V letech 2007-2009 tvořil výrazné přebytky zahraniční obchod s olejnými semeny a plody - jak bylo nastíněno v části „Nepoživatelné suroviny“. Tyto přebytky byly určovány zejména semenem řepky. V roce 2010 došlo k poklesu čistého vývozu semen řepky na třetinu. Naopak výrazného přebytku nabyl obchod s řepkovým olejem - tedy již zpracovanou surovinou (jak je patrné z grafu č. 23). Jestliže byla řepka do roku 2009 vyvážena zejména v surovém stavu, od roku 2010 převážil vývoz zpracované řepky. Na tomto vývoji profitovali tuzemští zpracovatelé řepky.

2.6. Chemikálie

Obchod s chemikáliemi tvořil každoroční deficit, v letech 2002-2004 nejhlubší ze všech tříd SITC

Zahraniční obchod s chemikáliemi byl po všechny roky 1999-2012 v deficitu. V důsledku krátkodobého zlepšení záporného salda z obchodu s minerálními palivy a mazivy v letech 2002-2004 dosáhl deficit z obchodu s chemikáliemi v těchto letech nejhlubších záporných obchodních sald ze všech tříd SITC.

Důvodem stálých negativních sald byla zejména absence primárních surovin pro zpracování chemikálií...

Jestliže byl dlouhodobý a trvalý deficit plynoucí z obchodu s minerálními palivy a mazivy dán absencí těžebních zdrojů v ČR, v případě chemikálií byl důvod obdobný - suroviny pro tvorbu chemických produktů (včetně ropy) nejsou v ČR běžné, proto byly i finální chemické produkty respektive polotovary, ze kterých jsou chemikálie vyráběny, do ČR ve výraznější míře dováženy.

...a to i navzdory poměrně silné pozici chemického průmyslu v ČR

Tuzemská poptávka po chemikáliích převyšovala jejich nabídku i přes skutečnost, že chemický průmysl⁸ tvořil v tuzemské ekonomice každoročně více než jednu desetinu celkové produkce zpracovatelského průmyslu (CZ NACE 10-33) a byl tedy schopen chemické výroby v poměrně širokém měřítku produkovat.

Jediným oddílem z třídy chemikálií, který tvořil stále přebytky, byly organické chemikálie - i přesto význam jejich přebytků postupně klesal

Jediným oddílem produktů, s nimiž obchod za celou dobu od roku 1999 nepropadl do deficitu, byly organické chemikálie. Podíl jejich vývozu na celkovém vývozu chemikálií se přesto snížil z původní jedné čtvrtiny v roce 1999 na jednu osminu v roce 2012 - až do roku 2004 patřil vývoz organických látek mezi hodnotově nejvýznamnější. Postupně rostoucí hodnota dovozu však obchodní přebytek snižovala - jestliže ještě v roce 1999 dokázal přebytek pokrýt celkový deficit z obchodu s chemikáliemi z 13 %, v roce 2012 by pokrýval již jen jediné procento.

V roce 2005 se staly hodnotově nejvýznamnějším oddílem vývozu plasty v prvotní formě - nahradily do té doby nejvýznamnější organické chemikálie

V roce 2005 dosáhly nejvyššího podílu na vývozu chemikálií tzv. plasty v prvotní formě (tedy polotovary). Celkový vývoz plastů - v prvotní formě a neprvotní formě (tedy polotovarů a dále zpracovaných plastů) - v průměru za roky 1999-2012 tvořil zhruba jednu třetinu celkového vývozu chemikálií tuzemské ekonomiky. Vzhledem k tomu, že tyto produkty byly do ČR ve vyšší míře dováženy (tvořily druhou a třetí hodnotově nejvýznamnější část dovozu), obchod s plasty se pohyboval v neustálém deficitu - ČR byla čistým dovozcem jak v kontextu plastů v prvotní formě, tak plastů v neprvotní formě.

Struktura vyvážených plastů byla téměř totožná a v průběhu času se nezměnila, na straně dovozu však na významu nabývaly plasty v prvotní formě

Z hlediska struktury obchodu s plasty bylo možné od roku 1999 pozorovat poměrně významnou změnu. Zatímco struktura vyvážených plastů se skoro nezměnila - podíl plastů v prvotní formě a plastů v neprvotní formě byl téměř shodný a neměnný - na straně dovozu na významu postupně nabývaly plasty v prvotní formě. Jestliže v roce 1999 byl jejich podíl na celkových dovezených plastech 45,8 %, v roce 2012 již 59,4 %. Lze usuzovat, že docházelo k vyššímu zapojení tuzemských výrobců již do základního zpracování plastů podpořeného značným růst produkce - odvětví „Výroba pryžových a plastových výrobků“ ztrojnásobilo produkci ze 78,5 mld. Kč v roce 1999 na 243,4 mld. Kč v roce 2012. Na rostoucím významu základního zpracování plastů a značném navyšování výkonnosti zpracovatelů se podílel i dynamický rozvoj automobilového průmyslu a jeho vyšší poptávka po rozličných plastových meziproduktech.

Léčiva a farmaceutické výrobky tvořily nejvýznamnější oddíl na straně dovozu - ten pak určoval prohlubující se deficit, který byl každoročně nejhlubším ze všech oddílů v třídě chemikálií

Nejvýraznější hodnoty dovozu dlouhodobě dosahoval oddíl léčiva a farmaceutické výrobky (farmaka), což se následně projevovalo i v nejhlubších deficitech ze všech oddílů třídy chemikálií. Přestože docházelo k dlouhodobému navyšování vývozu léčiv a farmak (v roce 2009 se staly hodnotově nejvýznamnějšími), ani zdaleka růst neodpovídal zvyšování dovozů. Saldo z obchodu s těmito produkty tak nejen že bylo neustále v záporných číslech, deficit se téměř pravidelně prohluboval - v roce 2012 dosáhl 41,9 mld. Kč, více než dvojnásobné hodnoty v porovnání s rokem 1999.

Hlavní roli ve výrazném deficitu hrála nedostatečná produkce specifických výrobků v tuzemském

Bylo to pravděpodobně způsobeno skutečností, že domácí nabídka nedokázala spotřebitelům nabídnout adekvátní spektrum přípravků a velké množství z nich bylo nutné dovážet ze zahraničí. Na tomto se zřejmě podílela silná orientace

⁸ Výroba chemických látek a chemických přípravků (CZ NACE 20) + Výroba základních farmaceutických výrobků a farmaceutických přípravků (CZ NACE 21) + Výroba pryžových a plastových výrobků (CZ NACE 22).

farmaceutickém průmyslu a nutnost dovážet je ze zahraničí

tuzemského farmaceutického průmyslu na výrobu generik a potravních doplňků. Poptávka po specifických farmakách (jejichž produkce je často spojená s vysokými náklady na výzkum a vývoj) tak musela být ve větší míře uspokojena ze zahraničí.

Hlavními dovozci farmaceutických přípravků do ČR byly vyspělé země v čele s Německem

Jednoznačně nejvyšší hodnota farmak do ČR plynula z Německa - podíl dovozu z této země se postupně zvyšoval z 18,2 % v roce 1999 na 22,8 % v roce 2012. Na druhém a třetím místě se z hlediska dlouhodobého podílu umísťovala Francie a Švýcarsko, v letech 2011 a 2012 se však na třetí příčku posunulo vlivem dynamického navýšení hodnoty dovozu Nizozemsko.

2009 = nehlubší hodnota záporného salda plynoucí ze zahraničního obchodu s léčivými a farmaceutickými výrobky. Vliv na značné navýšení dovozu měla pravděpodobně i fiskální expanze snažící se o zmírnění negativních dopadů finanční krize na HDP, ...

Nejhlubšího deficitu dosáhl zahraniční obchod s léčivými a farmakami v roce 2009 (-46,4 mld. Kč), což byla hodnota, která odpovídala více než polovině celkového negativního salda z obchodu s chemikáliemi. K tomuto výrazným způsobem přispělo navýšení dovozu o 13,2 %. Svojí roli zde pravděpodobně a trochu paradoxně sehrály reálné projevy finanční krize. Jak bylo zmíněno v první kapitole, docházelo k výraznému snížení hodnoty obchodovaného zboží, čemuž se následně přizpůsobily firmy, konkrétně omezením své investiční aktivity. Vládní sektor se však snažil tyto jevy alespoň částečně tlumit a zvýšil výdaje na konečnou spotřebu (reálně o 4%, což byl nejvyšší nárůst od roku 2003; nominálně o 6,6 %, což byl taktéž nejvyšší růst od roku 2003). Lze usuzovat, že nárůst těchto výdajů částečně plynul i na nákup léčivých přípravků a farmak (skrze zdravotní pojišťovny spravující veřejné zdravotní pojištění, které jsou řazeny v sektoru vládních institucí). Je tak možné, že důsledky finanční krize navýšily tuzemskou poptávku po dovozu léčivých přípravků a farmak.

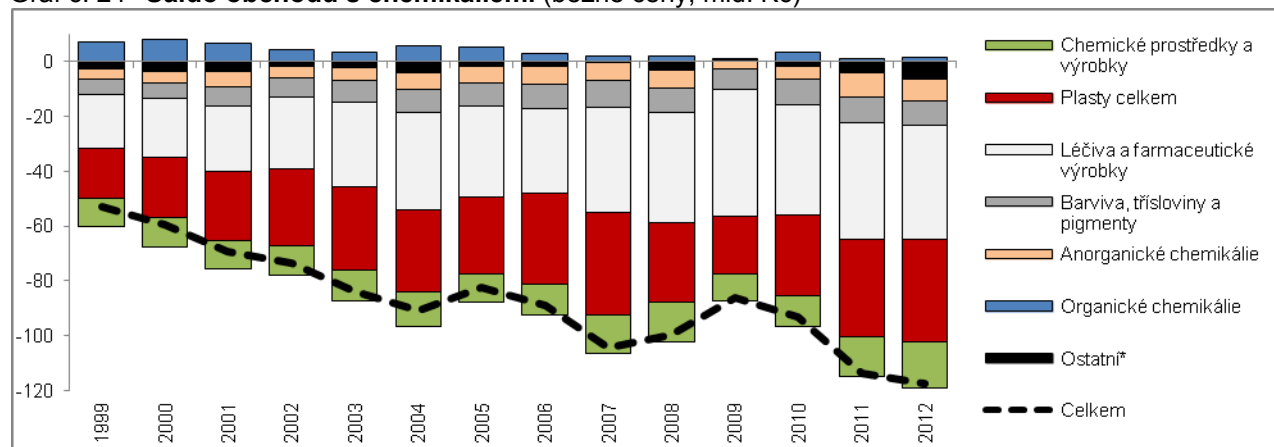
...naopak fiskální restriktive v letech následujících se zřejmě podílela na snížení tempa růstu dovozu těchto výrobků

Vliv vládních institucí na zahraniční obchod s léčivými přípravky a farmakami se pravděpodobně projevoval i v dalších letech. V roce 2010 jejich dovoz poprvé klesl, konkrétně o 0,8 %. Svojí roli sehrála jak vysoká srovnávací základna v roce předchozím, tak zastavení dalšího navýšování prostředků putujících do financování veřejných služeb a na nákup zboží ze strany vládního sektoru v důsledku zavádění úsporných opatření - v roce 2010 výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí v zásadě stagnovaly (reálně +0,2 %, nominálně -0,2 %). To se pravděpodobně negativně dotklo i výdajů na léčivé přípravky a farmaka a následně omezilo dovoz dražších či specifických produktů ze zahraničí. V rámci restrikcí v následujících letech byly výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí dokonce sníženy (reálně o 2,7 % a 1,9 %, nominálně o 1,8 % a 0,5 %). Tempo růstu dovozu léčivých přípravků a farmak v roce 2011 dosáhlo jen 3,9 %, v roce následujícím se snížilo k 0,5 %.

Dovoz léčivých přípravků a farmaceutických výrobků se tak za roky 2010-2012 navýšil ve srovnání s předchozím obdobím téměř bezvýznamně

Za celé tři roky 2010-2012 se tak dovoz léčivých přípravků a farmak zvýšil o pouhých 3,5 %. To bylo jen třetinové navýšení ve srovnání s průměrným ročním růstem dovozu v letech 2000-2009.

Graf č. 24 Saldo obchodu s chemikáliemi (běžné ceny, mld. Kč)

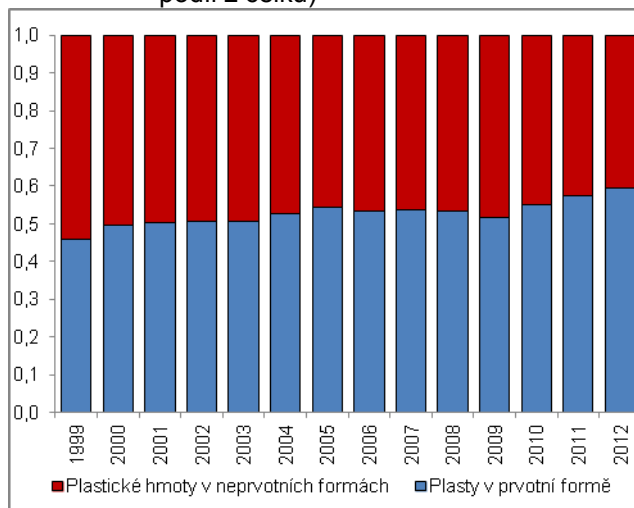

*Silice a vonné látky, leštící a čistící přípravky; Hnojiva umělá

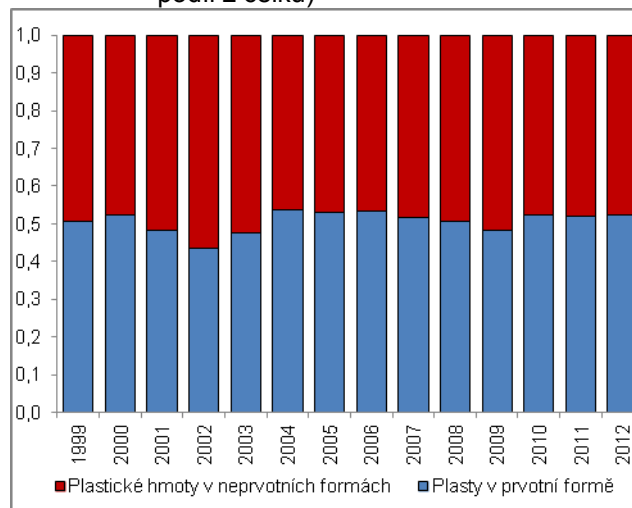
Pramen: ČSÚ

Graf č. 25 **Struktura dovážených plastů (b. c., podíl z celku)**

Graf č. 26 **Struktura vyvážených plastů (b. c., podíl z celku)**

Pramen: ČSÚ

2.7. Tržní výrobky

Zahraněční obchod s tržními výrobky se dotýká širokého spektra průmyslových odvětví - některá výrobky dováží ke zpracování, další je vyváží, jiná odvětví podstupují obě fáze obchodu

I přes narůstající produkci hutnického průmyslu (do roku 2008) bylo nutné do České republiky železo a ocel více dovážet, ...

...což v žádném případě neplatilo pro výrobky z pryže, ...

...k čemuž přispíval růst produkce odvětví „Výroba pryžových a plastových výrobků“ a schopnost vyvážet do zahraničí

K oslabování podílu na straně vývozu docházelo u výrobků z nekovových nerostů a textilních přízí a tkanin

Tržní výrobky jsou poměrně pestrou třídou produktů - tříděné zejména s ohledem na materiál, ze kterého jsou vyrobeny. Jedná se převážně o polotovary, které je nutné dále zpracovávat. Proto se mezinárodní obchod s tržními výrobky dotýká téměř všech průmyslových odvětví - některá odvětví tržní výrobky vyváží, další je dovážejí a používají jako vstupy k dalšímu zpracování, jiná odvětví podstupují obě fáze obchodu. Obchod s tržními výrobky se však může průmyslu i úplně vyhnout - jedná-li se o již finální produkty, které do ČR směřují ke konečnému použití.

Hodnotově nejvýznamnější částí vývozu i dovozu třídy tržních výrobků byly dlouhodobě tzv. kovové výrobky (konstrukce, zámečnické výrobky, nářadí atd.) a železo a ocel. Jejich společný podíl se v letech 1999-2012 dokonce navyšoval, v roce 2012 tvořil již polovinu dovozu i vývozu všech tržních výrobků. Obchod s kovovými výrobky tvořil neustálé přebytky. Naproti tomu zahraniční obchod s železem a ocelí se - navzdory až do roku 2008 dlouhodobě rostoucí produkci hutnického průmyslu - pohyboval v deficitu⁹. Zdá se, že domácí nabídka nedokázala uspokojit silnou tuzemskou poptávku po železe a oceli k dalšímu zpracování a domácí průmysl tak byl silně závislý na dovozu železa a oceli ze zahraničí. Tento fenomén začal nabývat na síle zejména po roce 2003, kdy začala výrazně narůstat zahraniční poptávka po tuzemském zboží vyprodukovaném právě ze železa a oceli (stroje, automobily).

Na straně vývozu postupně nabývaly na významnosti výrobky z pryže (včetně již zmiňovaných pneumatik), což výrazně napomáhalo zvyšování tuzemské produkce v odvětví „Výroba pryžových a plastových výrobků“. Zahraniční obchod s těmito výrobky tak tvořil stálé přebytky. Na druhou stranu docházelo k růstu dovozu surového kaučuku, tedy suroviny ke zpracování (jak bylo uvedeno v části „Nepoživatelné suroviny“).

Jestliže se ještě v roce 1999 vývoz výrobků z pryže podílel na celkovém vývozu tržních výrobků z 8,1 % (byl až pátým nejvýznamnějším oddílem), do roku 2012 tento ukazatel vzrostl na 13,3 % a výrobky z pryže se staly třetím nejvýznamnějším oddílem z vyvážených tržních výrobků tuzemské ekonomiky.

K oslabování podílu na straně vývozu docházelo v segmentu výrobků z nekovových nerostů (z 17,8 % na 10,4 %) dané relativní stagnací hodnoty vývozu ve srovnání s růstem hodnoty vývozu ostatních oddílů. Ze stejného důvodu klesal i podíl vyvážených textilních přízí a tkanin (z 16 % na 9,2 %).

⁹ Tuzemská ekonomika byla soběstačná například vtyčích, prutech, úhelnících, profílech. Naopak například ploché válcované výrobky ze železa a oceli bylo nutné ve vyšší míře dovážet ze zahraničí.

Nerostoucí zahraniční poptávka po tuzemských textilních přízích a tkaninách přispěla k oslabování domácího textilního průmyslu, ...

Nerostoucí zahraniční poptávka po tuzemských textilních přízích a tkaninách ve spojení s oslabujícím využitím textilních přízí a tkanin ze strany oděvního průmyslu vedla k postupně klesající výkonnosti tuzemského textilního průmyslu. Poklesu produkce nezabránila ani rostoucí poptávka ze strany automobilového průmyslu a stavebnictví. To se následně odráželo (jak bylo zmiňováno v části „Nepoživatelné suroviny“) i v postupném poklesu poptávky po základní surovině ke zpracování - textilních vláknech.

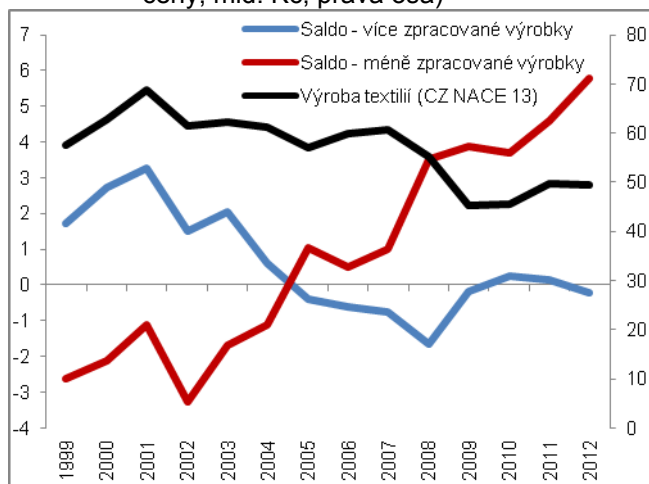
... i přesto začal výsledek zahraničního obchodu s textilními přízemi a tkaninami od roku 2008 nabývat značných přebytků

Kromě klesajícího podílu vývozu textilních přízí a tkanin se dlouhodobě snižoval i podíl dovozu - propadl z 19 % na méně než polovinu (opět při relativní stagnaci hodnoty dovážených textilních přízí a tkanin). K nerostoucí hodnotě dovozů přispívala zmíněná nepříliš příznivě se vyvíjející výkonnost oděvního průmyslu a jeho slabší poptávka po textilních přízích a tkaninách ke zpracování. Nižší hodnota dovozů v relaci k vývozům následně od roku 2008 vedla k poměrně významným přebytkům z obchodu s tímto zbožím.

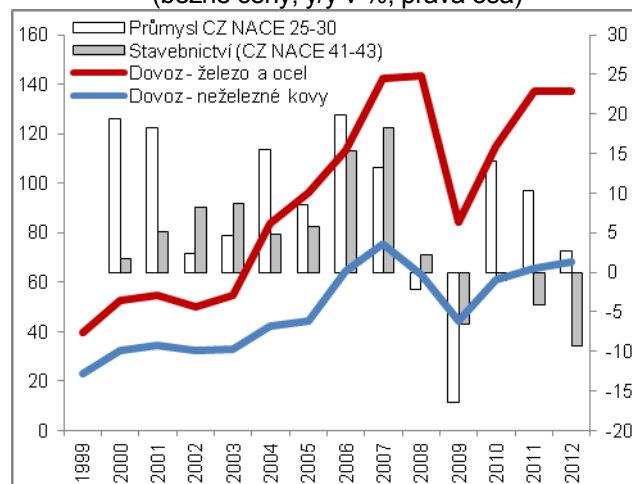
Nepříznivá změna ve struktuře zahraničního obchodu s textilními přízemi a tkaninami – přebytky z obchodu s méně zpracovanými výrobky, naopak deficity v obchodě s více zpracovanými produkty

Jestliže rozlišíme textilní příze a tkaniny na méně zpracované (například textilní příze, bavlněné či umělé tkaniny) a více zpracované (pletené a háčkové látky, tyl, krajky, hotové výrobky z textilních materiálů či podlahové krytiny), lze ve struktuře zahraničního obchodu nalézt dlouhodobou změnu. Zatímco do roku 2004 byla tuzemská ekonomika na straně méně zpracovaných výrobků nesoběstačná, od 2005 vykazoval obchod navýšující se přebytky. Naproti tomu v segmentu více zpracovaných výrobků vykazovala ČR do roku 2004 poměrně výrazné přebytky, od roku 2005 dále již nikoliv, často se obchod pohyboval dokonce v deficitu. Z této změny ve struktuře lze usuzovat i o postupné transformaci textilního průmyslu, který se zřejmě začal více orientovat na produkci zboží s nižší přidanou hodnotou.

Graf č. 27 **Obchod s textilními přízemi a tkaninami** (běžné ceny, mld. Kč, levá osa), **produkce tuzemského textilního průmyslu** (běžné ceny, mld. Kč, pravá osa)

Graf č. 28 **Dovoz železa a oceli, neželezných kovů** (běžné ceny, mld. Kč, levá osa), **produkce průmyslu CZ NACE 25-30 a stavebnictví** (běžné ceny, y/y v %, pravá osa)

Pramen: ČSÚ

Zahraněční obchod s tržními výrobky a jeho struktura byla silně ovlivňována hospodářským cyklem

Celkové saldo plynoucí ze zahraničního obchodu s tržními výrobky bylo po všechny roky 1999-2012 pozitivní, avšak konkrétní hodnoty v jednotlivých letech poměrně kolísaly. Za stabilnější se dal označit pouze časový interval od roku 1999 do roku 2005, ve kterém přebytek v průměru dosahoval necelých 28 mld. Kč. Na druhou stranu vývoj salda z obchodu s tržními výrobky a tedy i celkového zahraničního obchodu s těmito výrobky byl v následujících letech silně determinován hospodářským cyklem.

Růst investiční aktivity a spotřeby v ČR v letech 2006 a 2007 vedl ke značnému růstu dovozu tržních výrobků a následně k téměř úplné eliminaci přebytku ze zahraničního obchodu s těmito výrobky, ...

Silná tuzemská poptávka v letech 2006 a 2007 daná zejména značnou investiční aktivitou výrazně navýšila dovoz tržních výrobků. Ty byly využívány hlavně k dalšímu zpracování - zpracované výrobky (například ve formě strojů a dopravních prostředků), ve vysoké míře byly vyváženy i do zahraničí. Dovoz tržních výrobků byl navýšován i z důvodu výrazné poptávky po stavebnictví. Dovoz tržních výrobků se tak navýšil o 14,5 % v roce 2006 a o dalších 16,7 % v roce 2007. Tempa růstu vývozu silně zaostávala. Saldo z obchodu s tržními výrobky tak kleslo z do té doby rekordních 32 mld. Kč v roce 2005 přes 16,7 mld. Kč v roce 2006 jen na 0,9 mld. Kč v roce 2007.

...příčemž na zvýšení dovozu v těchto letech měla vliv zejména poptávka po neželezných kovech a železe a oceli ke zpracování v průmyslu a k použití ve stavebnictví, ...

Tuzemská poptávka byla v letech 2006 a 2007 silná hlavně v oblasti železa a oceli, ale i v neželezných kovech (zejména měď a hliník). Dovoz železa a oceli tak byl v roce 2007 o téměř polovinu vyšší než v roce 2005, zvýšení odpovídalo 45,9 mld. Kč. Dovoz neželezných kovů se za stejné období zvýšil dokonce o 70,6 %, vzhledem k nižší základně se však jednalo o nárůst ve výši 31,3 mld. Kč. Vyšší dovoz neželezných kovů měl své opodstatnění v dalším průmyslovém zpracování a při výrobě strojů a dopravních prostředků, které uspokojovaly domácí poptávku, ve vysoké míře však i byly vyváženy do zahraničí. K výrobě těchto produktů bylo využíváno i železo a ocel, lze však usuzovat, že na výrazném růstu dovozu tohoto zboží silně participovala i značná výkonnost tuzemského stavebnictví určovaná poptávkou po bydlení ze strany domácností, ale i poptávkou po stavebních činnostech ze strany firem.

...tento trend byl však s omezením zahraniční poptávky po tuzemské průmyslové produkci zastaven v roce 2008

Značná tempa růstu dovozu neželezných kovů byla utnuta v roce 2008, kdy jeho hodnota klesla o 16,8 % - snížila se poptávka po této surovině ze strany výrobců strojů a dopravních prostředků v důsledku již oslabené zahraniční poptávky. Naproti tomu dovoz železa a oceli stále rostl, ve srovnání s tempy v předchozích letech však jen o nevýrazných 0,9 %. Svoji roli pravděpodobně hrála stále mírně rostoucí produkce tuzemského stavebnictví.

Propad v investiční aktivitě v ČR v roce 2009 snížil dovoz tržních výrobků více, než dokázala redukovat vývoz omezená zahraniční poptávka

Dále oslabující výměna zboží a služeb se zahraničím vedla v roce 2009 k poklesu vývozu tržních výrobků o 22 %. Silně omezená tuzemská investiční aktivita však vedla i ke snížení domácí poptávky. Výrazně se tak omezila potřeba dovozu polotovarů ke zpracování a dovoz tržních výrobků klesl o vyšších 26 %. Saldo z obchodu s tržními výrobky tak vzrostlo na více než trojnásobek k hodnotě 25,4 mld. Kč.

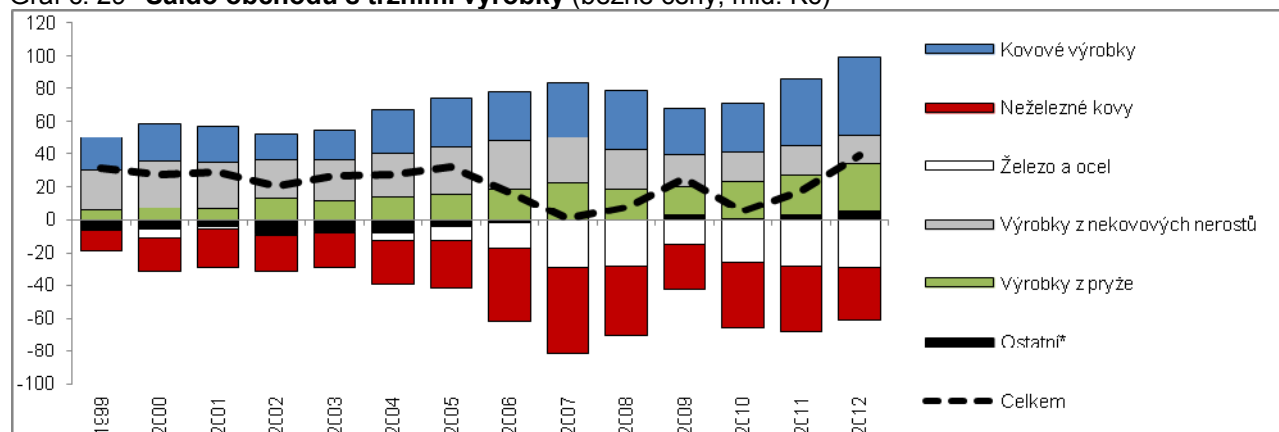
Oživení obchodu s tržními výrobky v letech 2010 a 2011 zřejmě pod taktovkou obnovy zahraniční poptávky po strojích a dopravních prostředcích

Za roky 2010 a 2011 se vývoz tržních výrobků navýšil o 34,9 %, dovoz o vyšších 39,6 %. Tyto vysoké růsty byly dány zejména poklesem v roce 2009 a tedy nízkou srovnávací základnou, ale i obnovením zahraniční poptávky. Jestliže se dovoz zvýšil výrazněji než vývoz, lze při nevýrazné domácí poptávce usuzovat o silném vlivu zpracování dovezených polotovarů na další produkty (stroje a dopravní prostředky) a jejich následném prodeji do zahraničí. Tuto tezi podporuje i poměrně výrazný růst vývozu strojů a dopravních prostředků v letech 2010 a 2011 - o pětinu v prvním roce a dalších 14 % v roce druhém.

Na rekordním přebytku ze směny tržních výrobků v roce 2012 se pravděpodobně podílel i zpětný prodej neželezných kovů do zahraničí

V roce 2012 narůstal přebytek obchodu s tržními výrobky již druhým rokem a dosáhl rekordních 38,8 mld. Kč - více než dvojnásobné hodnoty než v roce 2011 a o 6,8 mld. Kč více, než v do té doby rekordním roce 2005. Na dalším navýšení salda se nejsilněji podílelo značné snížení deficitu z obchodu s neželeznými kovy o 8,2 mld. Kč. K tomuto došlo vlivem rekordního růstu vývozu neželezných kovů o 42,3 %, zatímco dovozu jen o 3,9 %. Lze usuzovat, že tuzemští výrobci naskladnily suroviny (v letech 2010 a 2011) v pozitivním očekávání o dalším navyšování poptávky po strojích a dopravních prostředcích. Tempo růstu vývozu strojů a dopravních prostředků v roce 2012 však oslabilo k 5,5 % ze 14 % v roce 2011, domácí poptávka dokonce klesla – poptávka tak neodpovídala hodnotě naskladněných surovin. Pravděpodobně tak v roce 2012 docházelo k prodeji skladových materiálů do zahraničí.

Graf č. 29 Saldo obchodu s tržními výrobky (běžné ceny, mld. Kč)

*Kůže, kožené výrobky; Výrobky z korku a dřeva (kromě nábytku); Papír, lepenka a výrobky z nich; Textilní příze, tkaniny
Pramen: ČSÚ

2.8. Stroje a dopravní prostředky

Přebytek zahraničního obchodu se zbožím byl v ČR určován zejména třídou strojů a dopravních prostředků...

Stroje a dopravní prostředky patří mezi výrobky, které jsou pro tuzemskou ekonomiku jak z hlediska zahraničního obchodu, tak výkonnosti celé ekonomiky, zásadní. Jejich přínos v podobě přebytku zahraničního obchodu byl výrazný - saldo ani jednou za roky 1999-2012 nekleslo do deficitu. Přebytek se navýšoval s téměř železnou pravidelností - výjimkou byly jen roky 2000 a 2009. Od roku 2002 platilo, že pozitivní saldo z obchodu se stroji a dopravními prostředky tvořilo nejvyšší saldo ze všech tříd SITC. Na tomto se nejvýrazněji podílel obchod se silničními vozidly (včetně jejich dílů).

...s důrazem na silniční vozidla, jejichž přebytek v roce 2004 překonal 100 mld. a v roce 2007 hranici 200 mld. Kč

Až do roku 2003 se vývoz silničních vozidel v trendu vyvíjel obdobně jako jejich dovoz. Výrazným zlomem z pohledu zahraničního obchodu s vozidly byl vstup do EU v roce 2004. Došlo k růstu dovezených silničních vozidel o celou čtvrtinu, vývoz se navýšil o 22,8 %. V důsledku vyšší základny na straně vývozu v roce předchozím však bylo hodnotové navýšení výraznější u vývozu a saldo překonalo pomyslnou hranici 100 mld. Kč. Až do roku 2007 platilo, že růst vývozu v hodnotě překonával navýšování dovozu. Přebytek se tak každoročně navýšoval a v roce 2007 překonal již 200 mld. hranici.

Výrazná zahraniční poptávka po silničních vozidlech značně urychlila navýšování produkce tuzemského automobilového průmyslu

Vysoké navýšení vývozu, které přispělo k překonání 100 mld. hranice v roce 2004 a dalšímu zdvojnásobení přebytku během následujících tří let, silně napomohlo rozvoji tuzemského automobilového průmyslu¹⁰. Jestliže se jeho produkce v letech 2000-2004 navýšovala v průměru o 11,3 % ročně, v letech 2005-2007 již o 15 %.

Pokles vývozu silničních vozidel v roce 2009 byl v důsledku zavedení šrotovného v řadě evropských zemí o desetinu pb. mírnější než v roce 2008, ...

Rok 2008 byl z pohledu silničních vozidel obdobím útlumu v zahraničním obchodě. Na straně vývozu došlo ke snížení hodnoty o 5,6 %, na straně dovozu o 3,4 %. Ačkoliv byly propady v zahraničním obchodě se zbožím jako celku nejvýraznější až v roce 2009, vývoz silničních vozidel pokles o jednu desetinu pb. zmínil (-5,5 %). Tomuto výrazně napomohlo zavedení tzv. šrotovného v řadě zemí (včetně Německa, Slovenska, Velké Británie atd.), do kterých vyváží tuzemský automobilový průmysl - ČR tak jako čistý vývozce silničních vozidel profitovala z programů pro podporu ekonomiky, aniž by jí to stálo jedinou korunu. Na druhou stranu dovoz v roce 2009 klesl v důsledku značného omezení investiční aktivity tuzemských firem o celou pětinu - investice do motorových vozidel, přívěsů a návěsů v ČR propadly o 28,2 %. Saldo se tak v roce 2008 snížilo o 7,8 % na 188,2 mld. Kč, v roce 2009 se však opět navýšilo na 208 mld. Kč a překonalo hodnotu z roku 2007 (204,2 mld. Kč).

...přesto znatelné snížení poptávky v těchto dvou letech srazilo produkci automobilového průmyslu pod úroveň roku 2006

I přesto pokles zahraniční poptávky v letech 2008 a 2009 a silný propad investiční aktivity v ČR v roce 2009 výrazně ovlivnil domácí produkci v automobilovém průmyslu. Ta se za oba dva roky v součtu snížila o více než jednu osminu a její hodnota klesla na 582,8 mld. Kč, tedy pod úroveň roku 2006 (598,6 mld. Kč).

Zahraniční poptávka po silničních vozidlech byla v následujícím období obnovena jen do jisté míry - výraznou roli sehrálo přesunutí poptávky po vozidlech v důsledku zavedení šrotovného do roku 2009

V roce 2010 byla obnovena zahraniční poptávka po silničních vozidlech a vývoz narostl v hodnotách i v procentech rychleji než dovoz do ČR - bylo to však dáno z velké části nízkou srovnávací základnou roku 2009. Jestliže v roce 2010 vývoz vzrostl o 17,4 %, v roce 2011 již jen o 13,4 % a v roce 2012 tempo růstu kleslo k 7,7 %. Přesunutí budoucí poptávky v důsledku zavedení šrotovného do roku 2009 si tak začalo vybírat svou daň. I tato klesající tempa růstu vývozu však stačila k tomu, aby se přebytek nejen dále navýšoval, ale v roce 2012 překonal hranici 300 mld. Kč.

Relativně silný dovoz silničních vozidel v relaci k hodnotě vývozu poukazoval na poměrně silnou poptávku tuzemských firem a domácností po zahraničních vozidlech

Silniční vozidla dosahovala v každém jednotlivém roce nejvyšší hodnoty vývozu ze všech oddílů třídy strojů a dopravních prostředků. Kromě roku 2004 a 2008 neklesl jejich podíl pod 30 % hranici. Jestliže byla v roce 1999 hodnota vývozu silničních vozidel o polovinu vyšší než u druhého nejzastoupenějšího oddílu elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů, v nejvýraznějším roce 2009 byla hodnota vývozu téměř dvojnásobná. Na straně dovozu strojů a dopravních prostředků se hodnota silničních vozidel dlouhodobě pohybovala na druhém místě s podílem kolem 20 % - za zmíněnými elektrickými zařízeními, přístroji a spotřebiči. V hodnotě dovoz silničních vozidel tvořil zhruba polovinu vývozu. To však byl

¹⁰ Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), přívěsů a návěsů (CZ NACE 29).

v relaci k silnému vývozu poměrně značný podíl, který poukazoval na relativně výraznou poptávku tuzemských firem a domácností po zahraničních vozidlech. Je nutné uvažovat i skutečnost, že silniční vozidla byla do ČR pravděpodobně dovážena za účelem prodeje v jiných zemích, což navyšovalo hodnotu dovozu, následně i vývozu.

Značně vývozně orientovaný automobilový průmysl postupně upevňoval své postavení ve zpracovatelském průmyslu

Výrazný nárůst vývozu silničních vozidel posílil postavení automobilového průmyslu v tuzemské ekonomice. Jestliže v roce 1999 tvořila produkce automobilového průmyslu 14,1 % produkce zpracovatelského průmyslu, v roce 2010 byl překonán pětinový podíl a v roce 2012 tvořil automobilový průmysl již 22,4 % produkce zpracovatelského průmyslu.

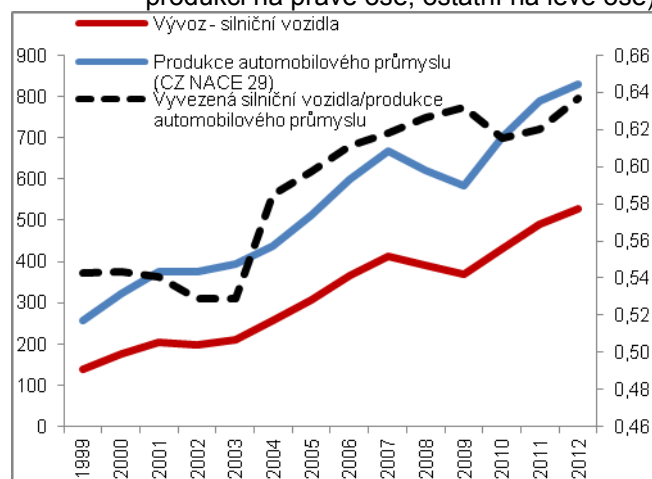
Silná zahraniční poptávka po silničních vozidlech zprostředkovaně přes rostoucí výkonnost automobilového průmyslu navyšovala výkonnost i dalších odvětví, které automobilovému průmyslu dodávají materiál a součástky, ...

Obdobně narůstal podíl hrubé přidané hodnoty automobilového průmyslu na celém zpracovatelském průmyslu - z 10,3 % v roce 1999 na 18 % v roce 2012. Automobilový průmysl se tak v roce 2012 na celkové hrubé přidané hodnotě v ekonomice podílel 4,4 % (v roce 1999 jen 2,6 %). Ačkoliv se jedná o na první pohled nízký podíl, je třeba si uvědomit, že automobilový průmysl poptával velké množství výrobků v dalších odvětvích. Silný vývoz silničních vozidel pak neznamenal jen vysokou přidanou hodnotu automobilového průmyslu, ale přispíval i k výkonnosti řady jiných odvětví v čele se zpracováním plastů a pryže, kovů, ale i například těžby a úpravy rud či služeb zajišťujících přepravu vyrobených výrobků nebo jejich prodej.

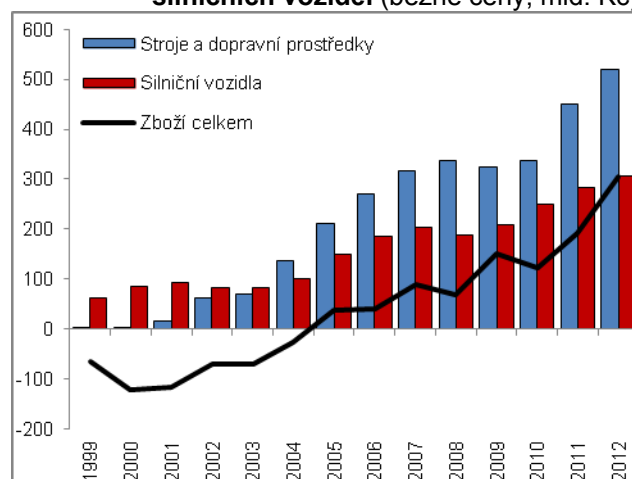
...z čehož však plyne i riziko - propad v zahraniční poptávce po vozidlech může silně srazit výkonnost celé ekonomiky

Ze silné závislosti dalších odvětví na poptávce automobilového průmyslu po jejich produktech a tedy závislosti na stabilní poptávce po vozidlech ze zahraničí však plyne i riziko. Tak, jak silný vývoz vozidel navýšil výkonnost tuzemské ekonomiky, dokáže případný propad ve vývozu její výkonnost i srazit.

Graf č. 30 Vztah produkce automobilového průmyslu a vývozu silničních vozidel (běžné ceny, mld. Kč, podíl vývozu na produkci na pravé ose, ostatní na levé ose)

Graf č. 31 Saldo zboží celkem (v přeshraniční statistice), saldo třídy strojů a dopravních prostředků, saldo silničních vozidel (běžné ceny, mld. Kč)

Pramen: ČSÚ

Jestliže vstup do EU napomohl růstu vývozu silničních vozidel o 22,8 %, u druhého hodnotově nejvýznamnějšího oddílu na straně vývozu - elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů - skoro o celou třetinu

Druhým objemově nejvýznamnějším oddílem z třídy strojů a dopravních prostředků z hlediska vývozu byla po celé období 1999-2012 elektrická zařízení, přístroje a spotřebiče. Jestliže vstup do EU ovlivnil nárůst vývozu silničních vozidel o 22,8 %, elektrických zařízení téměř o třetinu (o 32,2 %). Ačkoliv se dovoz navýšil o výrazně nižších 17,8 %, v důsledku dlouhodobého převisu dovozu nad vývozem došlo jen ke snížení deficitu z 31,2 mld. Kč na 16,9 mld. Kč. Trend snižování negativního salda však pokračoval a v roce 2007 zahraniční obchod s elektrickými zařízeními, přístroji a spotřebiči poprvé vykázal přebytek.

V roce 2009 - navzdory omezení domácí investiční aktivity - výrazněji propadla zahraniční poptávka po tuzemském elektrickém

Jestliže ještě v roce 2008 dokázali tuzemští vývozci do zahraničí vyvést srovnatelnou hodnotu elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů jako v roce předchozím, v roce 2009 to již neplatilo a vývoz propadl o 15,1 % (dovoz však jen o 6,4 %). Zdá se, že výrazněji klesla zahraniční poptávka po tuzemské produkci než tuzemská poptávka

zařízení, přístrojích a spotřebičích než tuzemská poptávka po zahraničních produktech...

po zahraničním zboží. K tomuto došlo i navzdory silnému propadu v investiční aktivitě v ČR v tomto roce. Důsledkem mělčího snížení dovozů v relaci k vývozům byl opětovný propad zahraničního obchodu s těmito produkty do deficitu.

...a tato relace mezi změnou tuzemské a zahraniční poptávky přetrvávala i do dalšího roku

Obnovená zahraniční poptávka v roce 2010 vedla již ke zvýšení vývozu (o 27,1 %), hodnota dovozu však narostla mnohem výrazněji - o celých 40,7 %, což byl nejvýraznější nárůst hodnoty dovozu za celé sledované období. Trend relativně silnější tuzemské poptávky po elektrických zařízeních, přístrojích a spotřebičích pokračoval. Silná tuzemská poptávka pak vedla k prohloubení deficitu na hodnotu 31,7 mld., nejhlubšímu od roku 2002.

Významnou roli v dovozu elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů v letech 2009 a 2010 sehrálo legislativní zvýhodnění produkce elektřiny ze solárních panelů a z něho plynoucí růst poptávky po součástkách k jejich výrobě, ...

Na rekordní navýšení dovozu elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů v roce 2010 mělo silný vliv zvýhodnění produkce elektřiny ze solárních panelů. Již od roku 2009, kdy vstoupila v platnost legislativní změna, došlo k růstu poptávky po panelech a výraznému navýšení dovozu součástek nutných k jejich kompletaci - diod, tranzistorů, polovodičových prvků - o 82 %. K ještě výraznějšímu růstu pak došlo v roce 2010 - o rovných 100 %. Jestliže se za celou dobu od roku 1999 do roku 2012 na celkovém dovozu elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů tyto součástky podílely v průměru z 5,5 %, v letech 2009 a 2010 jejich podíl vystoupal na 15 % respektive jednu pětinu.

...tato poptávka byla uspokojena zejména čínským dovozem

Jestliže byl růst hodnoty dovozu diod, tranzistorů, polovodičových prvků v roce 2009 zapříčiněn navýšením dovozu zejména z Číny (+8,2 mld. Kč) a Německa (+4,3 mld. Kč), další zvýšení dovozu v roce 2010 bylo dáno převážně výrazným růstem čínských dovozů o 22,5 mld. Kč.

Legislativní podpora pak napomohla i tuzemským firmám, které ze součástek solární panely kompletovaly

Dovezené součástky pro výrobu solárních panelů byly následně zkompletovány v odvětví „Výroba elektrických zařízení“ (CZ NACE 27). Legislativní zvýhodnění napomohlo produkci tohoto odvětví. Ještě v roce 2008 klesala produkce výrobců elektrických zařízení o 4,2 %, tedy mnohem výrazněji než produkce celého zpracovatelského průmyslu (-0,2 %). Finalizace solárních panelů však vedla v roce 2009 k tomu, že produkce výrobců elektrických zařízení klesla méně než v celém zpracovatelském průmyslu (o 17,1 % ve srovnání se 17,7 %). Stejně tak navýšování produkce v letech 2010 (o 16,7 % ve srovnání s 10,6 %) ale i 2011 (o 18,4 % ve srovnání s 9,1 %) bylo mnohem výraznější než v případě zpracovatelského průmyslu jako celku. Kompletace dovezených vstupů měla na toto odvětví doslova blahodárny účinek. Pozitivní vliv zpracování součástek na solární panely však pravděpodobně vyprchal v roce 2012, kdy se produkce odvětví „Výroba elektrických zařízení“ snížila o 1,4 %, zatímco produkce celého zpracovatelského průmyslu o rovná dvě procenta vzrostla.

Poptávka po hotových solárních panelech byla velmi výrazná v roce 2010. V roce 2011 sice došlo k její redukci, investice do elektrických zařízení však stále zůstávaly vysoko nad hodnotou z let před rokem 2010

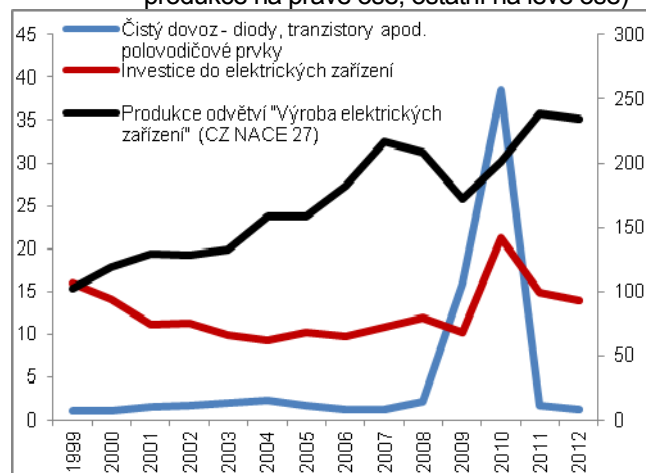
Ačkoliv poptávka po solárních panelech rostla již v roce 2009, k výraznému navýšení investic do elektrických zařízení došlo až v letech následujících (pravděpodobně v důsledku omezení investic do jiných výrobků kompenzujících zvyšování tvorby hrubého fixního kapitálu do solárních panelů). V roce 2010 již investice do elektrických zařízení vzrostly na více než dvojnásobek ve srovnání s rokem 2009. V roce 2011 hodnota investic sice klesla, stále si však udržovala hodnotu vysoko nad průměrem let předcházejících, stejné platilo i o roce 2012 - více graf č. 32.

Naproti tomu poptávka zpracovatelů po součástkách v roce 2011 oslabila výrazně - dovoz elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů tak proti roku 2010 propadl o 7,1 %

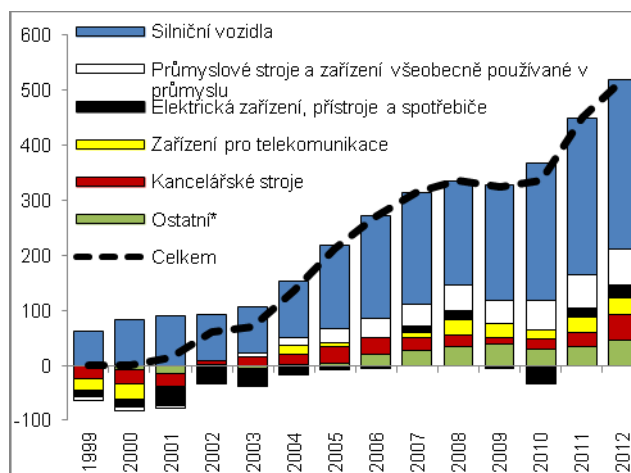
Poptávka tuzemských výrobců po součástkách k výrobě solárních panelů klesla v roce 2011 a již dále nenavýšovala hodnotu dovozu elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů - ten se tak o 7,1 % snížil. Hodnota vývozu se navýšila i v tomto roce, stejně jako v případě silničních vozidel však docházelo ke zpomalování tempa růstu - z 27,1 % v roce 2010 přes 12 % v roce 2011 až na 6,3 % v roce 2012. Přesto v obou letech docházelo k odklonu vývozu od dovozu a saldo dosahovalo rekordních přebytků.

Graf č. 32 **Vliv legislativního zvýhodnění výroby elektřiny ze solárních panelů na vybrané segmenty ekonomiky** (běžné ceny, mld. Kč, produkce na pravé ose, ostatní na levé ose)

Graf č. 33 **Saldo obchodu se stroji a dopravními prostředky** (běžné ceny, mld. Kč)

*Stroje a zařízení k výrobě energie; Strojní zařízení pro určitá odvětví průmyslu; Kovozapracující stroje; Ostatní dopravní a přepravní prostředky

Pramen: ČSÚ

Z třídy strojů a dopravních prostředků velmi výrazně narůstala hodnota vývozu zařízení pro telekomunikace a kancelářských strojů, ...

Na straně vývozu z třídy strojů a dopravních prostředků na hodnotě velmi výrazně získávaly i průmyslové stroje a zařízení všeobecně užívané v průmyslu, zařízení pro telekomunikace (například telefonní přístroje, TV, přístroje pro záznam a reprodukci zvuku a obrazu atd.) a kancelářské stroje (například PC, jejich součásti, tiskárny, kopírky atd.). V roce 1999 byla tuzemská ekonomika schopna vyvézt průmyslové stroje a zařízení všeobecně užívané v průmyslu za 49,7 mld. Kč, v roce 2012 již za téměř 200 mld. Kč. Vývoz zařízení pro telekomunikace a kancelářských strojů narostl ze zhruba 10 mld. Kč v roce 1999 (pro oba oddíly) na 161,7 mld. Kč resp. 257 mld. Kč v roce 2012 - tato navýšení odpovídají průměrným meziročním růstům vývozu o 25,1 % resp. 28,3 %. Jednalo se o jednoznačně nejrychlejší nárůsty vývozu ze všech oddílů obsažených v třídě strojů a dopravních prostředků. Pro srovnání, průměrné tempo růstu vývozu silničních vozidel dosáhlo „jen“ 10,8 % ročně.

...u těchto oddílů se však značně navyšovala i hodnota dovozu – zahraniční obchodníci s těmito produkty silně využívaly tuzemské ekonomiky jako místa pro skladování, nikoliv jako finálního odbytiště

Pro oba oddíly - jak zařízení pro telekomunikace, tak kancelářské stroje - však platilo, že velmi vysoká tempa růstu vývozu byla do vysoké míry ovlivněna značnými tempy růstu dovozu - průměrně o 11,8 % ročně resp. 15,3 % ročně. Opět se jednalo o nejdynamičtěji rostoucí dovozy ze všech oddílů obsažených v třídě strojů a dopravních prostředků. Dá se tak předpokládat, že silnou roli v zahraničním obchodě s těmito produkty sehrál tzv. kvazi tranzit, kdy tuzemská ekonomika obchodníkům sloužila jako místo pro skladování, nikoliv jako finální odbytiště.

Součet přebytků z obchodu se zařízením pro telekomunikace, kancelářskými stroji a průmyslovými stroji všeobecně užívanými v průmyslu tvořil jen zlomek přebytku plynoucího z obchodu se silničními vozidly

I přestože zahraniční obchod se zařízením pro telekomunikace, kancelářskými stroji a průmyslovými stroji všeobecně užívanými v průmyslu od roku 2002 dále přinášel tuzemské ekonomice s téměř železnou pravidelností přebytky, celková suma pozitivního salda za všechny tři oddíly pouze jednou jedinkrát překonala alespoň polovinu přebytku, který ekonomika ČR získávala z obchodu se silničními vozidly. Skutečný přínos pro ekonomiku byl však v důsledku pravděpodobného vlivu kvazi tranzitu na přebytky z obchodu se zařízením pro telekomunikace a kancelářských strojů ještě nižší.

Výrazná orientace tuzemského průmyslu na výrobu strojních zařízení vedla k rostoucím přebytkům z obchodu s těmito výrobky – v roce 2012 přinesl obchod se strojními zařízeními téměř třetinu toho, co obchod se silničními vozidly

Značné zaměření českého průmyslu na výrobu strojních zařízení se silně projevovalo i v zahraničním obchodě. Až do roku 2001 byla tuzemská ekonomika ve strojním zařízení¹¹ nesoběstačná. Jestliže v roce 1999 tvořil obchod se stroji deficit ve výši 11,8 mld. Kč, v roce 2001 dokonce 19,4 mld. Kč. Na tomto pravděpodobně participoval prvotní negativní vliv přílivu PZI do ČR, jak bylo zmíněno v první části studie věnující se makroekonomickému pohledu. Od roku 2002 se však již obchod se strojním zařízením pohyboval jen v přebytcích, které se kromě roku 2009 neustále navyšovaly. V roce 2012 tak přebytek dosáhl již 97,2 mld. Kč, tedy téměř třetiny hodnoty, kterou ekonomice přinesl obchod se silničními vozidly.

¹¹ Stroje a zařízení k výrobě energie; Strojní zařízení pro určitá odvětví průmyslu; Kovozapracující stroje; Průmyslové stroje a zařízení všeobecně užívané v průmyslu

Výrazně rostoucí zahraniční obchod se stroji a dopravními prostředky - produkující značné přebytky - byl ukázkovým projevem postupné transformace ekonomiky České republiky

Na třídě strojů a dopravních prostředků byla velmi dobře pozorovatelná transformace tuzemské ekonomiky. Jestliže v roce 1999 dvě třetiny oddílů z třídy strojů a dopravních prostředků vykazovaly záporné saldo ze zahraničního obchodu, v roce 2004 již méně než jedna čtvrtina a v silném roce 2007 již všechny oddíly tvořily přebytky. To platilo s uvedenou výjimkou elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů v letech 2009 a 2010 (která byla dána umělým zásahem) až do roku 2012. Tato dlouhodobá změna, pozitivně ovlivněná přílivem přímých zahraničních investic zvyšujících kapitálovou vybavenost české ekonomiky ve spojení s otevřením evropského trhu v roce 2004, plynula z vyšší orientace domácích výrobců na produkci zboží s vysokou přidanou hodnotou, které bylo možné prodat na zahraničním trhu. Z pozitivního vývoje zahraničního obchodu se stroji a dopravními prostředky pak v podobě postupného navýšování HDP profitovala celá tuzemská ekonomika.

2.9. Průmyslové spotřební zboží

Průmyslové spotřební zboží je poptáváno všemi sektory v ekonomice – většinou ke spotřebě, firmy je pak využívají k produkci svých výrobků

Jak již plyne z názvu, v případě průmyslového spotřebního zboží se jedná o produkty krátkodobé životnosti sloužící k uspokojení spotřeby. Ačkoliv je dle metodiky národních účtů spotřeba (přesněji výdaje na konečnou spotřebu) přiřazována pouze domácnostem, vládním institucím a neziskovým institucím sloužícím domácnostem, tyto produkty poptávají i firmy - náklady však nebudou zařazeny do výdajů na konečnou spotřebu, ale do tzv. mezispotřeby, tedy de facto do nákladů spojených s produkcí.

Rostoucí disponibilní důchody tuzemských spotřebitelů ve spojení s nenasycenou spotřebou vedly ke klesajícímu přebytku ze zahraničního obchodu s průmyslovým spotřebním zbožím...

Po celé období od roku 1999 do roku 2012 přinášel obchod s průmyslovým spotřebním zbožím tuzemské ekonomice přebytky. Tyto přebytky však nejenže až do roku 2006 nepřesáhly hranici 20 mld. Kč, od roku 2002 docházelo k jejich postupným redukcím. Důvodem pravděpodobně byly rostoucí disponibilní důchody tuzemských spotřebitelů (tedy zejména domácností) a stále nenasycená spotřeba, které společně vedly k vyšším růstům dovozu tohoto typu zboží, než bylo pozorováno na straně vývozu (v hodnotách).

...a k zastavení tohoto trendu došlo až v roce 2004

Přebytek se snižoval až do roku 2004, kdy nabyl jen 7,8 mld. Kč, tedy téměř poloviční hodnoty ve srovnání s rokem 2001 a zároveň nejnižší úroveň za celý sledovaný úsek. Ačkoliv se na snížení přebytku ze zahraničního obchodu podílela dále rostoucí poptávka po zboží ke spotřebě, značné navýšení tempa dovozu v tomto roce (+24,9 %) a vývozu (+22,9 %) poukázvalo na pravděpodobný kvazi tranzit zboží za účelem prodeje v dalších zemích.

Schopnost tuzemských producentů průmyslového spotřebního zboží uplatnit svou produkci v zahraničí byla v letech 2005-2007 silnější než poptávka po dovozu tohoto zboží ze strany tuzemské ekonomiky

Narůstající zahraniční poptávka po tuzemském zboží dokázala za roky 2005-2007 navýšit hodnotu vývozu o 35,5 %, kdežto tuzemská poptávka zvýšila dovoz pouze o 26,7 %. Na této relaci participoval silný nárůst výkonnosti segmentu průmyslu podílejícího se na výrobě průmyslového spotřebního zboží (+26,3 %)¹² a rostoucí schopnost prodat toto zboží v zahraničí. Vývoz vytvořeného průmyslového spotřebního zboží tak bez problémů dokázal pokrýt i nadále rostoucí dovoz ze zahraničí plynoucí ze silné tuzemské spotřeby. V roce 2007 tak nejenže přebytek poprvé v historii překonal hranici 20 mld. Kč, proti roku 2004 se více než ztrojnásobil na 27,3 mld. Kč.

Obnova zahraniční poptávky po průmyslovém spotřebním zbožím byla v letech 2010 až 2012 na rozdíl od jiných tříd stabilní, ...

Po snížení vývozu v letech 2008 a 2009 o 1,3 % a 5,8 % následovalo poměrně silné a stabilní oživení zahraniční poptávky - vývoz průmyslového spotřebního zboží se navýšoval o 12,1 % v roce 2010 přes 9,5 % v roce 2011 na konečných 10,8 % v roce 2012. Tempa růstu tak na rozdíl od jiných tříd SITC neoslabovala. Protipólem silné zahraniční poptávky po průmyslovém spotřebním zboží však byla slabá poptávka tuzemská - v sektoru domácností, svým dílem pravděpodobně přispěla i nižší spotřeba vládních institucí či snaha omezovat náklady ve firmách. Slabá tuzemská poptávka se tak projevovала velmi nízkými tempy růstu dovozu ve srovnání s vývozem - alespoň polovičního tempa růstu dosáhl dovoz jen v roce 2011, v roce následujícím však tempo kleslo k pouhým 3,1 %, tedy méně než jedné třetině procentuálního navýšení vývozu.

¹² Výroba oděvů; Výroba usní a souvisejících výrobků; Zpracování dřeva, výroba dřevěných, korkových, proutěných a slaměných výrobků, kromě nábytku; Výroba papíru a výrobků z papíru; Tisk a rozmnožování nahraných nosičů; Výroba nábytku; Ostatní zpracovatelský průmysl (CZ NACE 14-18, 31, 32).

...což ve spojení s již oslabenou poptávkou tuzemskou vedlo ke každoročně rekordním přebytkům ze zahraničního obchodu s průmyslovým spotřebním zbožím

Slabá tuzemská poptávka tak formovala rapidní navyšování přebytku ze zahraničního obchodu s průmyslovým spotřebním zbožím. Jestliže ještě v roce 2009 tvořil přebytek 12,9 mld. Kč, v roce 2010 vzrostl na 33,1 mld. Kč, čímž bylo pokořeno do té doby rekordní saldo z roku 2007. Přebytek však dále narůstal na 47,7 mld. Kč v roce 2011 a uzavřel se 72,9 mld. Kč v roce 2012. Jestliže přebytek průmyslového spotřebního zboží za roky 2005-2009 v průměru tvořil jen 5,9 % přebytku nejvýznamnější třídy strojů a dopravních prostředků, za roky 2010-2012 postupně vystoupal na konečných 14 % v roce 2012.

Česká republika byla výrazným čistým vývozcem prefabrikovaných budov - v nejsilnějším roce 2006 byl dovoz zboží převyšán vývozem téměř patnáctkrát

Z jednotlivých oddílů průmyslového spotřebního zboží vykazoval po celou dobu od roku 1999 do roku 2012 přebytek obchod s nábytkem, na kterém se silně podílela výroba dílů pro autosedačky a jejich vývoz do zahraničí. V pozitivním saldu se pohyboval i zahraniční obchod s prefabrikovanými budovami, se zdravotnickými, instalačními a vytápěcími výrobky či s osvětlovacími produkty. Zajímavostí je, že čistě na straně prefabrikovaných budov byla ČR výrazným čistým vývozcem - v nejsilnějším roce 2003 byl vývoz téměř osminásobně vyšší než dovoz, v nejsilnějším roce 2006 téměř patnáctinásobně.

Naproti tomu v neustálém deficitu se pohyboval obchod s odbornými, vědeckými a řídicími přístroji (například různé regulační přístroje, ovládací přístroje, lékařské přístroje, mikroskopy atd.), dlouhodobě i obchod s fotografickými přístroji a optickými výrobky (například fotoaparáty, kamery, hodiny atd.).

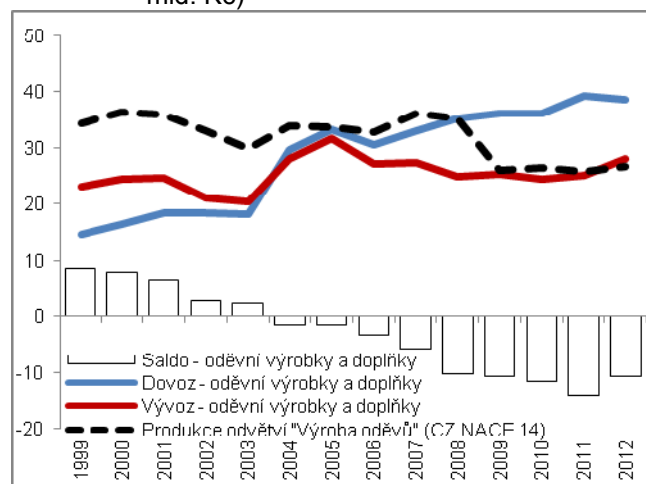
Prohlubování deficitu v obchodě s oděvy plynulo z nedostatečné konkurenceschopnosti domácích producentů oděvů ve srovnání se zahraničím...

Až do roku 2003 byl v přebytku i zahraniční obchod s oděvy. Jestliže vstup do EU vedl k růstu dovozů oděvů o téměř dvě třetiny, vývoz oděvů se v roce 2004 zvýšil jen o něco více než třetinu a zahraniční obchod s tímto zbožím propadl do deficitu. Tato skutečnost poukázala na nedostatečnou konkurenceschopnost tuzemských producentů oděvů ve srovnání s výrobci ze zemí s nízkými náklady práce a tedy nižšími cenami zboží v čele s Čínou. Důvodem z této země se tak mezi roky 1999 a 2012 navýšil na šestnásobek (v roce 2012 již 36,4 % celkového dovozu oděvů). Zde je třeba poznamenat, že hodnota dováženého zboží z Číny byla v roce 2012 negativně ovlivněna slabší poptávkou a proti roku 2011 značně propadla. Pokud srovnáme navýšení dovozu oděvů mezi rokem 1999 a 2011 (+560 %), je jeho vývoj ještě markantnější. Od roku 2004 se tuzemský zahraniční obchod s oděvy již nikdy nedokázal vymanit z deficitu - naopak, docházelo k jeho pozvolnému prohlubování.

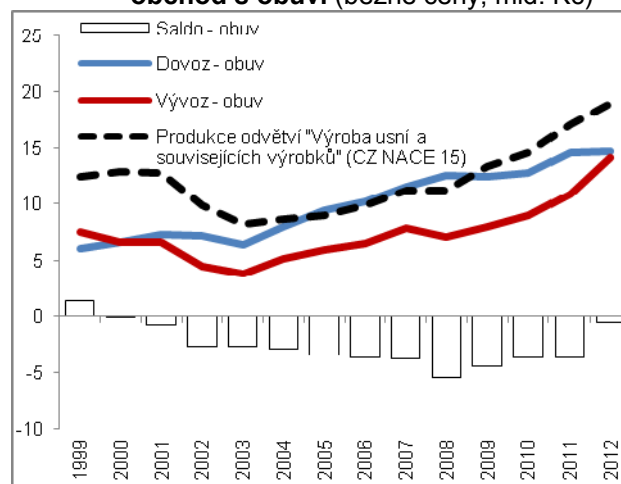
...a přispívalo k výraznému útlumu produkce v oděvním průmyslu

Jestliže ještě v roce 1999 dokázal tuzemský oděvní průmysl¹³ vyprodukovat výrobky v hodnotě 34,3 mld. Kč, v roce 2012 to bylo již jen zboží za necelé čtyři pětiny hodnoty. Nízká konkurenceschopnost oděvního průmyslu, nárůst hodnoty dováženého zboží a následné oslabování produkce tuzemského oděvního průmyslu šlo ostatně ruku v ruce s dlouhodobým útlumem v průmyslu textilním, jak bylo uvedeno v části „Tržní výrobky“.

Graf č. 34 **Produkce oděvního průmyslu, zahraniční obchod s oděvy** (běžné ceny, mld. Kč)

Graf č. 35 **Produkce oděvní „Výroba usní a souvisejících výrobků“, zahraniční obchod s obuví** (běžné ceny, mld. Kč)

Pramen: ČSÚ

¹³ Výroba oděvů (CZ NACE 14).

Naopak pozice výrobců obuvi se na zahraničních trzích zlepšovala a vedla ke snižování deficitu z obchodu s obuví již od roku 2009, ...

Na první pohled obdobnému vývoji čelil i mezinárodní obchod s obuví, který do deficitu propadl již v roce 2000. Přesto bylo možné jeho vývoj označit za výrazně příznivější - v roce 2008 záporné saldo nabylo rekordních 5,5 mld. Kč, od roku 2009 však docházelo k jeho zlepšování. Na snižování deficitu se podílela zejména výrazná tempa růstu vývozu - ta byla od roku 2009 nejen pozitivní a vyšší než v případě dovozu, tempa růstu vývozu se každoročně dokonce navyšovala.

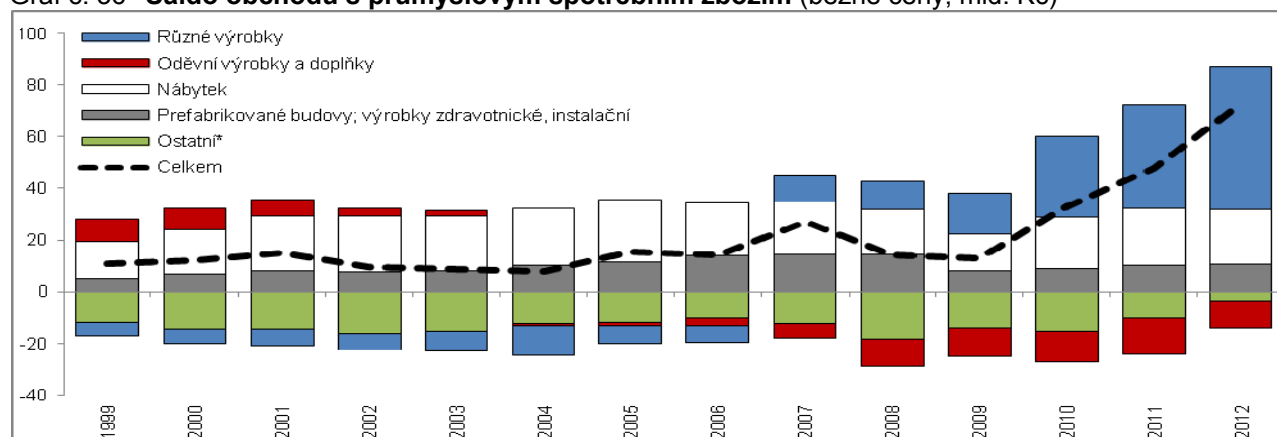
...rostoucí hodnota vývozu obuvi však navyšovala produkci obuvnického průmyslu již od roku 2004

Postupný a dlouhodobý nárůst vývozu obuvi však trval již od roku 2004, což přispívalo k rostoucí produkci odvětví „Výroba usní a souvisejících výrobků“ (CZ NACE 15) - ta se navyšovala od tohoto roku bez výjimky neustále. Zdá se, že konkurenceschopnost tuzemských obuvníků na rozdíl od výrobců oděvů rostla.

Na významu postupně získával vývoz hraček a her

Nejdramatičtější vývojem však prošel obchod s produkty, které spadají pod oddíl různých výrobků. Vývoz těchto výrobků se během let 2000-2012 navýšil na čtyřnásobnou hodnotu, dovoz na více než dvojnásobek. Jestliže byl ještě v roce 2006 obchod s těmito produkty v deficitu, od roku 2009 tvořil přebytek nejvyšší hodnotu ze všech oddílů průmyslového spotřebního zboží. Hlavní roli na této změně mělo postupné a dlouhodobé navyšování vývozu hraček a her řazených ve skupině dětské kočárky, hračky, hry a sportovní potřeby - v roce 2012 byla hodnota vývozu této skupiny zboží ve srovnání s rokem 1999 devítinásobná, v porovnání s rokem 2006 více než dvojnásobná. Je třeba poznamenat, že na zahraniční obchod s těmito výrobky (hry, hračky) měl pravděpodobně silný vliv i kvazi tranzit - tedy dovoz zboží do ČR nerezidenty, jeho uskladnění a následný opětovný vývoz do zahraničí bez přechodu vlastnictví na rezidentské jednotky. Na přebytecích oddílu různých výrobků po roce 2006 se podílel i obchod s hudebními nástroji, tiskovinami, kancelářskými potřebami ale i snižující se deficit z obchodu s předměty z plastických hmot.

Graf č. 36 Saldo obchodu s průmyslovým spotřebním zbožím (běžné ceny, mld. Kč)

*Cestovní galanterie, kabelky; Obuv; Odborné, vědecké a řídicí přístroje; Fotografické přístroje, optické výrobky

Pramen: ČSÚ

2.10. Komodity a předměty obchodu

Komodity a předměty obchodu jsou dlouhodobě nejmenší třídou obchodovaných produktů, přesto v letech 2011 a 2012 tvořil obchod s tímto zbožím deficitu hlubší než 2 mld. Kč, ...

Poslední a dlouhodobě nejmenší třídou produktů jsou komodity a předměty obchodu. Je zde zahrnuto zboží, které nespádá do žádné z výše uvedených tříd SITC, mezi významnější patří mincovní a nemincovní zlato (nikoliv ruda). Podíl dovezených komodit a předmětů obchodu na celkovém zboží v žádném roce nepřekonal tři desetiny procenta, podíl vyvezených komodit a předmětů obchodu dvě desetiny. Od roku 2005 přinášel obchod se zbožím v této třídě neustálé deficity - s prohloubením záporného salda nad 2 mld. Kč v letech 2011 a 2012.

...k čemuž nejvýrazněji přispíval vyšší dovoz mincovního a nemincovního zlata

Na formování výsledku zahraničního obchodu s komoditami a předměty obchodu se podílel zejména obchod s mincovním a nemincovním zlatem - jestliže bylo toto zlato z ČR do roku 2005 více vyváženo, od roku 2006 tomu bylo naopak. V roce 2006 nabyl deficit z obchodu s mincovním a nemincovním zlatem 0,2 mld. Kč, postupně se však prohluboval až na 2 mld. Kč v roce 2012. V tomto vývoji sehrávala jednu z hlavních rolí cena zlata na světovém trhu, která byla v roce 2012 ve srovnání s rokem 2006 téměř trojnásobná.

